

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Modely zneužívání sociálních dávek

Diplomová práce

Autor: Beata Hopová

Studijní program: N6731

Studijní obor: Sociální politika a sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Janebová Radka, Ph.D.

Oponent práce: Mgr. David Pospíšil

Hradec Králové, 2019

Zadání diplomové práce

Autor:	Beata Hopová
Studium:	U17066
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název diplomové práce:	Modely zneužívání sociálních dávek
Název diplomové práce AJ:	Models od social benefits misuse

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je zjistit některé modely zneužívání vybraných dávek státní sociální podpory a dávek péstounské péče. Práce bude popisovat mechanismus zneužití, příčiny a dopady na materiální situaci. Při práci budu využívat kvalitativní metody, především rozhovory a analýzu dokumentů.

1) KELLER, Jan. Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 2010. 2) KELLER, Jan. Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. 3) MAREŠ, P., SIROVÁTKA, T. Faktory sociálního vyloučení. Praha: VÚPSV, 2006. 4) Pražská škola alternativ. Kdo zneužívá sociální dávky? : privatizace státu: dopady škrtů v sociální oblasti: Pražská škola alternativ - sborník 04. Praha: Ekumenická akademie Praha, 2012. 5) POTŮČEK, M. Sociální politika. Praha: Sociologické nakl., 1995, Studijní texty (Sociologické nakladatelství). 6) MERTL, JIŘÍ. Přerozdělování welfare: nástroj pomoci nebo kontroly? Západočeská univerzita v Plzni. 2015.

Garantující pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.
Oponent:	Mgr. David Pospíšil
Datum zadání závěrečné práce:	29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že tuto diplomovou práci jsem psala samostatně s odbornou pomocí vedoucí mé práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Anotace

Hopová, Beata. 2019. *Modely zneužívání sociálních dávek*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 77 pp. Diplomová práce

Diplomová práce představuje empirické šetření. Tématem jsou modely zneužívání sociálních dávek. Výzkumný vzorek tvoří dvě skupiny informátorů. První skupinou jsou recipienti vybraných sociálních dávek a druhou skupinu tvoří pracovníci z náhodně vybraných pracovních úřadů a jedna pracovnice ze sociálně-právní ochrany dětí. Práce se zabývá mechanismy zneužívání sociálních dávek a identifikací modelů tohoto zneužívání. V práci se zaměřuji konkrétně na tři vybrané sociální dávky, jimiž jsou příspěvek na bydlení, dávky pěstounské péče a přídavek na dítě.

Klíčová slova: sociální dávky, zneužívání sociálních dávek, státní sociální podpora, dávky pěstounské péče, příspěvek na bydlení, přídavek na dítě

Anotation

Hopová, Beata. 2019. *Models of misuse the welfare benefits*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 77 pp. Thesis

The Diploma thesis presents an empirical research. The topic centers around the models of misuse of the welfare benefits. The research sample consists of two groups of informants. The first group consists of the recipients of selected welfare benefits and the second group presents the employees of randomly selected Labour offices and one children's social worker. The thesis examines the most common mechanics of misuse of the welfare benefits and attempts to identify the models of such misuse. Three welfare benefits are being considered - housing benefit, foster care compensation and child benefit.

Keywords: welfare benefits, welfare benefits misuse, foster care compensations, housing benefit, child benefit, welfare recipient, social stratification

Poděkování

Především bych chtěla poděkovat své vedoucí práce Mgr. et Mgr. Radce Janebové, Ph. D. za cenné rady a názory a pomoc při vedení práce. Dále bych chtěla poděkovat všem informátorům, kteří si na mě udělali čas a byli ochotni mi poskytnout dostatečné množství informací.

Obsah

Úvod.....	8
1. TEORETICKÁ ČÁST	11
1.1. SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ.....	11
1.1.1. Sociální pojištění	12
1.1.2. Nepojistné subsystemy systému sociálního zabezpečení.....	13
1.1.3. Třídění sociálních událostí	16
1.2. STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA	17
1.2.1. Přijetí a vývoj zákona	17
1.2.2. Dávky státní sociální podpory	19
1.2.3. Vznik nároku na sociální dávky	20
1.2.4. Příjem rozhodný pro přiznání dávky	21
1.2.5. Výdaje na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče podle typu dávky...	22
1.2.6. Životní a existenční minimum.....	24
1.2.7. Posuzované osoby	25
1.2.8. Nezaopatřené dítě	26
1.3. PŘÍSPĚVEK NA BYDLENÍ A CÍLOVÁ SKUPINA RECIPIENTŮ	27
1.3.1. Nárok na dávku a náklady na bydlení	28
1.4. PĚSTOUNSKÁ PÉČE, DÁVKY PĚSTOUNSKÉ PÉČE A CÍLOVÁ SKUPINA RECIPIENTŮ	31
1.4.1. Pěstounská péče.....	31
1.4.2. Typy pěstounské péče	32
1.4.3. Podmínky na nárok na dávku	33
1.4.4. Dávkami pěstounské péče jsou:	34
1.4.5. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	34
1.4.6. Příspěvek při ukončení pěstounské péče	34
1.4.7. Odměna pěstouna	35
1.4.8. Příspěvek při převzetí dítěte	35
1.4.9. Příspěvek při zakoupení osobního motorového vozidla	36
1.5. PŘÍDAVEK NA DÍTĚ A CÍLOVÁ SKUPINA RECIPIENTŮ	37
1.6. ZNEUŽÍVÁNÍ SOCIÁLNÍCH DÁVEK	39
1.7. SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	42
2. PRAKTICKÁ ČÁST	43

2.1.	FORMULACE A CÍLE VÝZKUMU	43
2.2.	TRANSFORMACE DÍLČÍCH CÍLŮ DO TAZATELSKÝCH OTÁZEK	44
2.3.	ZDŮVODNĚNÍ VYBRANÉ VÝZKUMNÉ STRATEGIE	46
2.4.	2.4 ZDŮVODNĚNÍ VYBRANÉHO VÝZKUMNÉHO VZORKU A JEHO CHARAKTERISTIKA ..	47
2.5.	2.5 SBĚR A ZPRACOVÁNÍ DAT	48
2.6.	ETICKÁ A JINÁ RIZIKA VÝZKUMU.....	48
3.	ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	50
3.1.	PŘEHLEDOVÁ STUDIE	50
4.	VÝSLEDKY Z ROZHOVORŮ	59
4.1.	SHRNUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI	70
Závěr a diskuze.....		73
Seznam použitých zdrojů.....		75

Úvod

Zneužívání sociálních dávek je často zmiňované téma v České republice. Lidé řeší to, jestli uživatelé na sociální dávky mají nároky či nikoliv. Nejčastěji zmiňovanou skupinou, o které se hovoří v souvislosti se zneužitím sociálních dávek, jsou Romové. Taková je reakce téměř většiny lidí, kterým řeknu pouze název tématu práce. Záměrem mojí práce, ale tato cílová skupina vůbec není.

Téma zneužívání sociálních dávek mě poprvé napadlo, když jsem se setkala s uživatelkou, která pobírala jednu z dávek státní sociální podpory. V tu dobu jsem měla úplně minimální přehled o těchto dávkách a jejich čerpání. Uživatelka mě ale docela rychle seznámila s postupy, kterými dávku čerpá. Doma jsem se pak nad celým rozhovorem zamyslela a začala jsem si hledat určité informace k těmto dávkám, z důvodu toho, že jsem netušila, že uživatelka vůbec nějakou dávku pobírá, protože jsem ji nějakou dobu znala a nepůsobila na mě jako člověk, který by dávku potřeboval. Do této doby jsem si totiž naivně myslela, že dávky ve většině případů putují příjemcům, kteří je skutečně potřebují a sociální systém je nastaven tak, že ho nejde nijak obejít. Po zjištění dalších informací jsem si s uživatelkou domluvila schůzku a už jsem věděla, o co tedy skutečně jde. Tento případ mě tak pobuřoval, že na jeho základě jsem se rozhodla psát diplomovou práci.

Cílem této práce je zjistit způsoby, jakými může probíhat zneužívání vybraných dávek státní sociální podpory a dávek pěstounské péče a na jejich základě identifikovat modely jejich zneužívání. Tento je rozdělen na tři dílčí cíle. Tyto cíle budu zjišťovat na základě dostupných zdrojů z knih a internetu, od uživatelů vybraných dávek a od pracovníku Úřadu práce a pracovnice z oddělení sociálně-právní ochrany dětí, která má na starost dávky pěstounské péče. Práce se zaměřuje na tři konkrétní dávky, z nichž dvě jsou dávky státní sociální podpory – příspěvek na bydlení, přírůstek na dítě a třetí dávkou jsou právě dávky pěstounské péče.

Teoretická část diplomové práce je věnována obecnějšímu představení sociálního systému v České republice. První částí teoretické části je sociální zabezpečení státu, které poukazuje na sociální události, které mohou v životě nastat a jak na tyto události stát reaguje. Nejdůležitější částí je tedy dávkový systém. Další částí je státní sociální podpora, jako jeden ze subsystémů sociálního zabezpečení. Sociální podpoře se v teoretické části věnují více z důvodu vybraných dávek, jak jsem už výše zmínila. Následují kapitoly v teoretické části, jsou o třech konkrétních dávkách. Každou z nich jsem vypracovala hlouběji, tak aby čtenář pochopil účel dávky a komu by měla připadnout. Poslední kapitola teoretické části představuje problematiku zneužívání sociálních dávek, o které je ale více diskutováno v praktické části práce.

V praktické části se věnuji metodologii výzkumu a transformací dílčích cílů do tazatelských otázek, odůvodňuji volbu výzkumné strategie, výzkumnému vzorku a popisuji průběh výzkumu.

Poslední kapitolou práce je výzkumná část, která je rozdělena na dvě části. První část výzkumu je přehledová studie, která může sloužit k samotnému výzkumu jako předvýzkum. V přehledové studii se zabývám problematikou zneužívání sociálních dávek, kterou čerpám z dostupných zdrojů. V této kapitole se snažím hledat ke každému z dílčích cílů dostupné zdroje, abych měla samotný výzkum něčím podložen. Přehledovou studii rozpracovávám do podkapitol podle dílčích cílů. Druhá část je věnována samotným výsledkům z rozhovorů a jejich interpretací. U každého cíle popisuji jednotlivý případ zneužití, který jsem zjistila a následně ho interpretuji. Poté interpretuji rozhovory s pracovníky úřadu práce. Po zjištění cílů se věnuji shrnutí výsledků, kde na sebe obě výzkumné části reagují. Následuje závěr.

V celé mojí práci se objevuje slovo „zneužívat“. Důležité je si uvědomit, že každý si pod tímto slovem představí něco jiného a má na tuto problematiku jiný názor a pohled. Tato práce je psána hlavně z mého pohledu a z pohledu pracovníků, kteří se s danou problematikou setkávají každý den.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Sociální zabezpečení

Sociální zabezpečení je úzce spjato s tématem sociálních dávek, a proto je velice důležité se mu věnovat. Státní sociální podpora je jedním ze subsystému sociálního zabezpečení v České republice, a tudíž je dobré se tomuto tématu věnovat hned na samém začátku.

Každá společnost se musí zabývat a řešit problém zabezpečení osob v různých nepříznivých situacích, které jim osud přivane. Tyto situace jsou způsobeny sociálními událostmi, jako jsou zejména nemoc, invalidita, mateřství, stáří a ztráta živitele. Forma a úroveň řešení těchto problémů je velice rozdílná a je závislá na stupni jejího rozvoje. Formy ekonomické činnosti ovlivňují způsob a úroveň života všech členů společnosti. Osob, kteří pracují, ale i těch kteří pracovat nemohou, a to z různých důvodů jako jsou nemoc, úraz, invalidita, mateřství, nebo také z důvodu příliš nízkého nebo naopak vysokého věku. (Štangová, Lang a kol., 2018) Jelikož v současné době neexistuje všeobecně uznávaná definice sociálního zabezpečení, můžeme ho charakterizovat podle Štangové, která ho popisuje jako soubor institucí, právních norem, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím a pomocí se uskutečňuje předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí. O právu sociálního zabezpečení můžeme mluvit jako o souboru právních norem, které systémy upravují. „*Právo sociálního zabezpečení je možno charakterizovat i tak, že představuje soubor právních předpisů, upravujících hmotné zabezpečení a služby, jež stát zabezpečuje, reguluje nebo poskytuje oprávněným občanům, kteří v důsledku sociálních událostí nemohou být výdělečně činnými a jejichž nezadatelná sociální práva zaručená ústavou jsou ohrožena.*“ (Štangová, Lang, a kol., 2018, s.12)

Důležité je určitě zmínit ústavní a zákonné předpisy, které souvisí se systémem sociálního zabezpečení:

Ústavní a zákonné předpisy

Ústava, Listina základních práv a svobod

zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 48/ 1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů

Jak už zmiňuji na začátku, tak systém sociálního zabezpečení v České republice, který je jednotným, ale současně diferencovaným celkem, tak jako každý právní systém, můžeme rozdělit do tří subsystémů: (Štangová, Lang, a kol., 2018)

- sociální pojištění,
- státní sociální podpora,
- sociální pomoc.

1.1.1. Sociální pojištění

Sociální pojištění je nejdůležitějším pilířem, je to povinný finanční systém, kterým se občan, nebo jeho zaměstnavatel připravuje na řešení budoucích sociálních událostí. U sociálního pojištění to jsou zejména situace, jako je nemoc, úraz, těhotenství, mateřství, invalidita, stáří, smrt živitele či manžela. V České republice jsou dva typy pojistného:

1. pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Pojistné na sociální zabezpečení zahrnuje pojistné na nemocenské pojištění, z něhož se poskytují tyto dávky:¹ nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, dávka otcovské poporodní péče, ošetřovné, dlouhodobé ošetřovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství. Toto pojištění je povinné pouze pro zaměstnavatele a pro osoby samostatně výdělečně činné, nebo nezaměstnané je dobrovolné.

¹ Zákon č.187/2006 Sb. o nemocenském pojištění

Zahrnuje též pojistné na důchodové pojištění. Toto pojištění je podle zákona povinné pro zaměstnance i pro osoby samostatně výdělečně činné. Dávky důchodového pojištění jsou starobní, invalidní, vdovský a vdovecký a poslední je sirotčí.²

Pojistné na sociální zabezpečení je v České republice příjmem státního rozpočtu a jeho účelem je získání prostředků na úhradu výdajů na dávky nemocenského a důchodového pojištění.

2. Pojistné na zdravotní pojištění

je druhým typem a je povinné. Odvádí se na účet Všeobecné zdravotní pojišťovny. Pojištěnec je plátcem pojistného vždy, když tuto povinnost nemá stát. Stát má povinnost platit pojištění například za nezaopatřené děti, poživatelé důchodů z důchodového pojištění, ženy na mateřské a osoby na rodičovské dovolené, uchazeče o zaměstnání, a další. Toto pojistné hradí Ministerstvo financí na zvláštní účet vedený u Všeobecné zdravotní pojišťovny.³

1.1.2. Nepojistné subsystémy systému sociálního zabezpečení

Těmito dvěma pilíři sociálního zabezpečení jsou **státní sociální podpora** a **sociální pomoc**. Žadatel o dávky z těchto dvou pilířů nemusí být pojištěncem, jako je tomu u sociálního pojištění, proto to jsou nepojistné subsystémy a nepojistné dávky.

Prvním pilířem, jak už bylo zmíněno, je sociální pojištění, které má svůj systém. Druhým pilířem je státní sociální podpora, které se budu věnovat hlouběji v následující kapitole, a to především z toho důvodu, že její dávky tvoří značnou část mé práce.

A nyní můžeme přejít na třetí a poslední pilíř, který také spadá do nepojistného subsystému, jímž je **sociální pomoc**, který také rozdělujeme do tří subsystémů:

1. Dávky pomoci v hmotné nouzi

² Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění

³ Zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů

Osoba, nebo rodina, která se ocitla v hmotné nouzi, je ta, která nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost

Dávky pomoci v hmotné nouzi slouží osobám, které nemají prostředky k tomu, aby zabezpečili základní životní potřeby. Dávkami, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi, jsou: příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná a okamžitá pomoc.⁴

2. Sociální služby určené osobám v nepříznivé sociální situaci

Mimo sociální služby sem spadá i příspěvek na péči, který je určen pro osoby, které jsou závislé na pomoci jiné osoby. Sociálními službami se rozumí sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.⁵

3. Dávky pro osoby se zdravotním postižením

Dávky jsou poskytovány osobám se zdravotním postižením a jsou určeny ke zmírnění sociálních důsledků jejich zdravotního postižení a k podpoře jejich sociálního začleňování. Rozlišují se dva druhy dávek: příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku.⁶

⁴ Zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi

⁵ Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

⁶ Zákon č. 329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů

Obrázek 1 - schéma systému sociálního zabezpečení

I. pilíř: sociální			
Subsystém	Důchodové pojištění	Nemocenské pojištění	Státní politika zaměstnanosti
Financování	Pojistný princip – průběžné financování (PAYG)		
Instituce	MPSV, MV, MO, MS, ČSSZ, OSSZ	Úřad práce ČR	
Právní úprava (základní)	z. 155/1995 Sb. z. 582/1991 Sb.	z. 187/2006 Sb. z. 589/1992 Sb.	z. 435/2004 Sb.
Poskytovaná plnění	- starobní důchod - invalidní důchod - vdovský důchod - vdovecký důchod - sirotčí důchod	- nemocenské - peněžité pomoci v mateřství - „otcovská“ - ošetrovné - dlouhodobé ošetř. - VPTM	- podpora v nezaměstnanosti - podpora při rekvizifikaci - nástroje APZ
Poznámka	I. důchodový pilíř		

II. pilíř: státní sociální podpora	
Subsystém	Dávky netestované
Financování	Nepojistné systémy – princip zabezpečovací (zaopatřovací)
Instituce	MPSV, Úřad práce ČR
Právní úprava	z. 117/1995 Sb. z. 359/1999 Sb.
Poskytovaná plnění	- rodičovský příspěvek - pohřebné - dávky péčovské péče

III. pilíř: sociální péče (pomoc)	
Pomoc v hmotné nouzi	Dávky pro osoby se zdravotním postižením
Nepojistné systémy – princip zabezpečovací (zaopatřovací)	
MPSV, Úřad práce ČR, obecní úřady	MPSV, Úřad práce ČR
z. 111/2006 Sb. z. 110/2006 Sb.	z. 329/2011 Sb. z. 108/2006 Sb.
- příspěvek na živobytí - doplatek na bydlení - mimořádná okamžitá pomoc	- příspěvek na mobilitu - příspěvek na zvláštní pomůcku

pojištění		
Zdravotní pojištění	Doplňkové penzijní spoření	Penzijní přípojištění
Pojistný princip (PAYG)		
MZ, zdravotní pojišťovny		Fondové financování MF, Penzijní fondy
z. 48/1997 Sb. z. 372/2011 Sb. z. 373/2011 Sb. z. 592/1992 Sb.	z. 427/2011 Sb.	z. 42/1994 Sb.
- zdravotní péče a zdravotní služby	- starobní penze - invalidní penze - jednorázové vyrovnání - odbytné - úhrada jednorázového pojistného	- starobní penze - invalidní penze - výsluhové penze - pozůstal. penze - jednorázové vyrovnání - odbytné
III. důchodový pilíř		

(Štangová, Lang, a kol., 2018)

1.1.3. Třídění sociálních událostí

V první kapitole jsme se seznámili se sociálním zabezpečením, kterému vlastně předchází nějaká sociální událost, a proto jim je tato podkapitola věnována. Nejprve tedy k samotnému pojmu sociální událost. Sociální událost může být nějaká okolnost, díky které vznikají práva a povinnosti, s jejichž pomocí můžeme předejít, nebo zmírnit tíživou situaci. Abychom o této okolnosti mohli mluvit jako o sociální události, musí být tato událost uznaná státem za objektivní, poté vzniká rodině, nebo jedinci, která byla událostí zasažena, nárok na sociální ochranu, která je v České republice poskytována podle systému sociálního zabezpečení. (Matoušek, 2013)

Třídění sociálních událostí podle Štangové (2018) se dají členit dle:

- a) působení v jednotlivých subsystémech sociálního zabezpečení
- b) sociální události státní sociální podpory
- c) předvídatelnosti
- d) povahy faktorů způsobujících jejich vznik
- e) povahy výskytu
- f) (ne)shody mezi osobou, u níž nastaly a na níž působí

A toto jsou základní sociální události.

1. Nemoc
2. Pracovní neschopnost
3. Dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav
4. Invalidita
5. Těhotenství a mateřství
6. Nezaopatřené dítě
7. Dosažení určitého věku
8. Smrt
9. Nedostatečný příjem

1.2. Státní sociální podpora

V této kapitole bych se ráda podrobněji věnovala státní sociální podpoře, díky které jsem si zvolila téma mé diplomové práce. Ráda bych se zde věnovala představení sociální podpory z hlediska vývoje státní sociální podpory, především pak představení dávek státní sociální podpory, příjemcům dávek a dalšími souvisejícími zákony, které považuji za důležité pro jasnou představu o tom, jak státní sociální podpora funguje. Ve všech kapitolách se budu řídit zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

Státní sociální podpora je ucelená soustava státních sociálních dávek, které jsou poskytovány na krytí nákladů na výživu a ostatních základních potřeb u vybraných skupin obyvatelstva. „*Systém uplatňuje princip solidarity mezi vysokopříjmovými rodinami a rodinami s nízkými příjmy a solidarity bezdětných s rodinami a dětmi.*“ (MPSV, 2015, s. 10) Dávky státní sociální podpory jsou určeny převážně rodinám s nezaopatřenými dětmi. Je to nepřispěvkový systém, který je financován ze státního rozpočtu a jehož administrací jsou pověřeny státní orgány. Orgány, které vykonávají státní správu podle zákona č. 117/1995 Sb. o státní podpoře jsou: Úřad práce České republiky, pod který spadají krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Pro určení hranice příjmu rodiny při posuzování nároku dávek státní sociální podpory a pro stanovení výše dalších vybraných dávek je životní minimum.

1.2.1. Přijetí a vývoj zákona

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, byl přijat Parlamentem České republiky dne 26. května 1995 a účinnosti nabyl postupně: 1. října 1995 nabyla účinnosti ustanovené upravující dávky poskytované bez ohledu na výši příjmu a až o rok později, tedy dne 1. ledna 1996 nebyl zákon účinnosti v celém rozsahu.

Tento zákon přinesl tři základní změny (Červenková, 1995):

1. Sjednocoval státní sociální dávky vyjadřující podporu státu občanům a rodinám s dětmi do jednoho komplexu.
2. Nově definoval v tomto systému také ty dávky, které byly dosud součástí jiných systémů.
3. Zaváděl nové dávky, reagující na dosud neřešené sociální situace.

Tento model vycházel z myšlenky, že prostřednictvím státní sociální podpory bude stát pomáhat občanům, když stát uzná situaci jako sociální událost. Dávky, které vyplývaly z tohoto systému, měly pomáhat rodinám a řešit sociální situace rodin, na které vlastními silami a vlastními prostředky nestačila. Státní sociální podpora byla financována ze státního rozpočtu, přičemž výplatou dávky byl pověřen okresní úřad.⁷

System dávek byl zaveden tak, že ho tvořily jednak dávky poskytované v závislosti na výši příjmu, kterými byly:

1. přídavek na dítě,
2. sociální příplatek,
3. příspěvek na bydlení,
4. příspěvek na dopravu.

A ostatní dávky, kterými byly:

1. rodičovský příspěvek,
2. zaopatřovací příspěvek,
3. dávky pěstounské péče,
4. porodné,
5. pohřebné.

Výše uvedený systém fungoval jen do provedených novel, kterými byly například odstranění příspěvku na dopravu, nebo sociálního příplatku. Dávky pěstounské péče byly s účinností od 1. ledna 2013 ze zákona o státní sociální podpoře převedeny do zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Významné změny do systému státní sociální

⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 117/1995 Sb., obecná část.

podpory přinesla novela zákona uskutečněná zákonem č. 200/2017 Sb. Tento zákon měl dělenou účinnost, novela zákona o přídatku na dítě nabyla účinnosti dnem 1. října 2017 a zbývající část o rodičovském příspěvku dnem 1. ledna 2018.

Zákon upravuje systém státní sociální podpory komplexně, neupravuje pouze podmínky vzniku nároku na jednotlivé dávky, jejich výši a výplatu, ale i otázky organizace řízení. (Štangová, Lang a kol., 2018)

Z původní skladby dávek státní sociální podpory máme dnes v zákoně tyto:

1. přídatku na dítě,
2. rodičovský příspěvek,
3. příspěvek na bydlení,
4. porodné,
5. pohřebné.

1.2.2. Dávky státní sociální podpory

Jak už zmiňuji výše, dávky státní sociální podpory slouží k tomu, aby se podílely na krytí nákladů na výživu a ostatní základní potřeby dětí a rodin. Ze systému státní sociální podpory jsou poskytovány dva druhy dávek. Za prvé to jsou dávky závislé na příjmu, ty se mohou též označovat jako dávky testované. A za druhé to jsou dávky ostatní neboli dávky, které jsou nezávislé na příjmu, označovány jako dávky netestované.

Všechny tyto dávky státní sociální podpory jsou dávky nepojistné a žadatel o jejich přiznání nemusí být pojištěncem. Náklady na státní sociální podporu hradí stát.

Dávky závislé na příjmu jsou dávky adresně poskytované a jejich hlavním kritériem je přiznání příjmové situace rodiny. Jsou to dávky: přídatku na dítě, příspěvek na bydlení a porodné. Celkové sociální a majetkové poměry se nezjišťují, což je podle mého názoru chyba a mohlo by se tímto omezit zneužívání některých dávek.

Ostatní dávky státní sociální podpory nezávislé na příjmové situaci rodiny, jsou rodičovský příspěvek a pohřebné. (Štangová, Lang a kol., 2018)

Dávky závislé na příjmu:

- **Přídavek na dítě** je základní, dlouhodobou dávkou, poskytovanou rodinám s dětmi, která jim pomáhá krýt náklady, spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí.
- **Příspěvek na bydlení** je peněžitá opakující se dávka státní sociální podpory, jejímž účelem je přispět rodinám, a to nejen rodinám s nezaopatřenými dětmi, ale i rodinám bezdětným nebo jednotlivci na náklady spojené s bydlením.
- **Porodné** je dávka, kterou stát jednorázově přispívá na náklady související s narozením prvního dítěte.

Dávky nezávislé na příjmu:

- **Rodičovský příspěvek** je dávka, která je čerpána během rodičovské dovolené a je určen pro rodiče, který osobně celodenně řádně pečují o dítě.⁸
- **Pohřebné** je dávka pro osobu, která vypraví pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo rodiči takového dítěte.

1.2.3. Vznik nároku na sociální dávky

Dávky mohou být poskytnuty osobám, které mají trvalý pobyt na území České republiky, v případě stanovených zákonem je dostačující u cizinců bydliště v České republice podle zvláštního předpisu. Co se rozumí bydlištěm, stanoví zákon o pomoci v hmotné nouzi. Ministerstvo práce a sociálních věcí může v odůvodněných případech prominout podmínku trvalého pobytu. Státní občanství není rozhodující. Dávky státní sociální podpory nezohledňují pouze příjmovou situaci rodiny, ale i tu sociální. Pokud má rodina více nepříznivých situací, může jí být poskytnuta vyšší podpora, protože dávky státní sociální podpory může čerpat souběžně. Například matka samoživitelka může čerpat přídavek na dítě a k tomu příspěvek na bydlení.

⁸ Měsíční výše této dávky může být závislá na příjmu.

Žádost o přiznání dávek státní sociální podpory se podává na příslušných úřadech práce podle místa trvalého pobytu žadatele. Žádosti jsou k dispozici na úřadech práce nebo na integrovaných stánkách Ministerstva práce a sociálních věcí.⁹

1.2.4. Příjem rozhodný pro přiznání dávky

Pro přiznání jakékoliv dávky jsou určitá pravidla podle daného zákona, u státní sociální podpory se vymezuje příjem, který je rozhodný pro přijetí dávky. Příjem rozhodný pro přiznání dávky se stanoví jako měsíční průměr příjmů rodiny připadajících na rozhodné období. Měsíční průměr příjmů rodiny se stanoví jako součet jednotlivých měsíčních průměrů příjmů oprávněné osoby a osoby s ní společně posuzované. „*Přídavek na dítě, porodné a příspěvek na bydlení, jsou dávky poskytované v závislosti na výši příjmu v rodině. Příjem pro posouzení nároku na uvedené dávky se stanoví jako měsíční průměr příjmů rodiny připadajících na rozhodné období, kterým je kalendářní rok u přídavku na dítě a kalendářní čtvrtletí u zbývajících dvou dávek. Tento měsíční průměr příjmů rodiny připadajících na rozhodné období označuje zákon jako rozhodný příjem.*“ (Břeská a kol., 2012.) Zde bych jen chtěla upozornit na rozhodné období u přídavku na dítě, kterým je v současné době kalendářní čtvrtletí.

Příjmy rozhodné pro nárok na dávky státní sociální podpory:

1. příjmy ze závislé činnosti,
2. příjmy z podnikání nebo jiné samostatně výdělečné činnosti,
3. příjmy z nájmu
4. ostatní příjmy¹⁰
5. příjem přijatý v rámci plnění z vyživovací povinnosti
6. výsluhové náležitosti
7. příjmy z prodeje podílů v obchodní korporaci
8. náhrada mzdy

⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. MPSV: Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/>

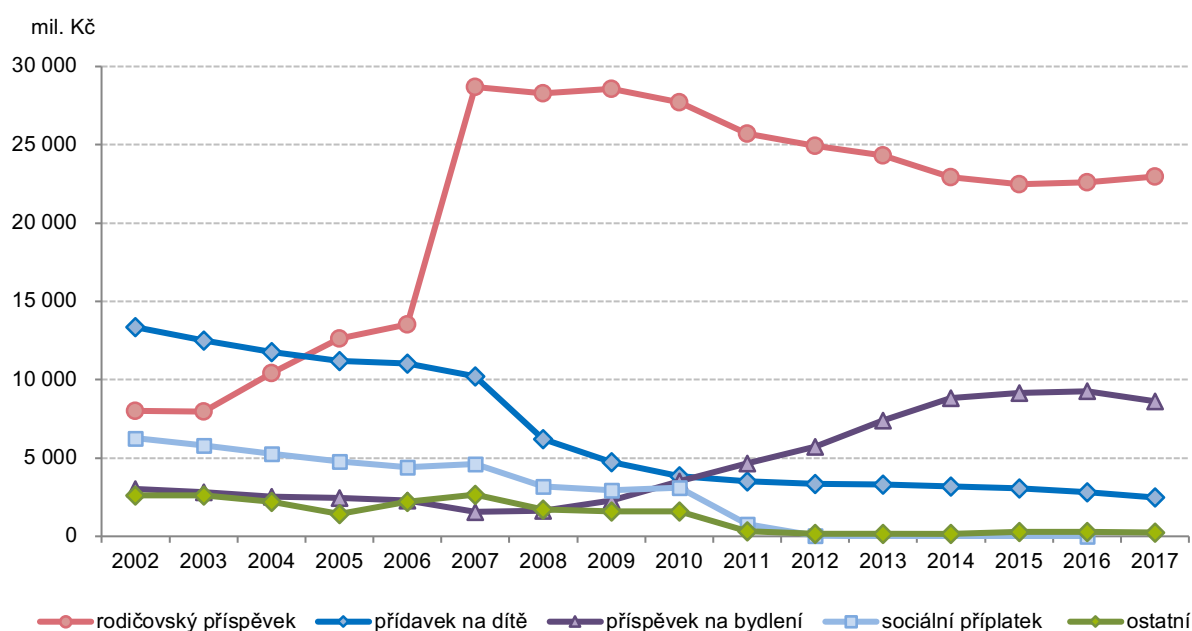
¹⁰ Tyto čtyři příjmy podle zákona o daních nejsou osvobozeny od daně z příjmů fyzických osob.

9. příjmy z dávek plnění pojistné smlouvy¹¹

Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje rozhodný příjem je kalendářní čtvrtletí u příspěvku na bydlení a přídavku na dítě, na které se nárok na dávku uplatňuje. U porodného se rozhodný příjem zjišťuje za kalendářní čtvrtletí předcházející kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém se dítě narodilo.¹²

1.2.5. Výdaje na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče podle typu dávky

Výdaje na dávky státní sociální podpory se od roku 2011 pohybují okolo 35 mld. Kč ročně, z nichž dvě třetiny tvoří rodičovský příspěvek, který zapříčinil nárůst těchto výdajů. V následujícím grafu můžete tento nárůst vidět.

Zdroj: MPSV

¹¹ Příjmy 5–6 jsou osvobozeny o daně z příjmů, další příjmy, které jsou osvobozeny, najdete v zákonu č. 177/1995 Sb.

¹² Zákon 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře

Pro představu o dávkách státní sociální podpory, ale i pěstounské péče, kterým se budu věnovat později, jsem vložila tabulku, kde můžete vidět počet vyplacených dávek v květnu 2018 a porovnat toto číslo s dávkami, které byly vyplaceny v květnu v roce 2019. Můžeme například vidět, že nejvíce se vyplácel přírůstek na dítě, který se v květnu 2019 vyplatil 211 400 příjemců. Celkově si také můžeme všimnout, že počet vyplacených dávek se v roce 2019 snížil. Naopak u dávek pěstounské péče se počet nepatrně zvýšil.

Tabulka 5.2: Výdaje na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče podle typu dávky

Typ dávky		Počet vyplacených dávek (v tis.)		Meziroční index v %	Vyplaceno v období (v mil. Kč) ¹⁾		Meziroční index v %	Vyplaceno od počátku roku (v mil. Kč) ¹⁾		Meziroční index v %
		květen 2018	květen 2019		květen 2018	květen 2019		2018	2019	
Dávky státní sociální podpory	přírůstek na dítě	243,1	211,4	87,0	193,6	167,4	86,5	1 033,6	981,0	94,9
	příspěvek na bydlení	169,9	150,0	88,3	584,2	533,7	91,4	3 325,0	3 063,6	92,1
	rodičovský příspěvek	283,8	281,0	99,0	2 105,8	2 033,3	96,6	10 294,6	10 298,8	100,0
	porodné	1,3	1,0	76,9	14,9	11,1	74,5	77,2	57,5	74,5
	pohřebné ²⁾	0,2	0,2	x	1,2	1,0	83,3	5,3	5,2	98,1
Dávky SSP celkem ⁵⁾		698,3	643,6	92,2	2 899,7	2 746,5	94,7	14 735,6	14 406,0	97,8
Dávky pěstounské péče	příspěvek na úhradu potřeb dítěte	17,0	17,2	101,2	102,1	103,9	101,8	497,7	515,3	103,5
	odměna pěstouna ⁶⁾	13,0	13,2	101,5	215,1	218,3	101,5	1 008,7	1 087,2	107,8
	příspěvek při převzetí dítěte ²⁾	0,1	0,2	x	1,2	1,5	125,0	6,9	6,5	94,2
	příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla ^{2), 3)}	0,0	0,0	x	1,8	1,1	61,1	8,6	5,5	64,0
	příspěvek při ukončení pěstounské péče ^{2), 4)}	0,0	0,0	x	0,9	1,2	133,3	5,9	6,1	103,4
Dávky pěstounské péče celkem ⁶⁾		30,1	30,6	101,7	321,1	326,0	101,5	1 527,8	1 620,6	106,1
CELKEM - dávky státní sociální podpory a pěstounské péče		728,4	674,2	92,6	3 220,8	3 072,5	95,4	16 263,4	16 026,6	98,5
Celkem dávky SSP a PP dle čerpání ČNB		x	x	x	3 213,3	3 047,5	94,8	16 130,3	15 820,1	98,1

Zdroj: (MPSV) OkStat (údaje k 11. 6. 2019), ČNB

1) bez převodů z depozitního účtu a na příjmový účet SR,

2) z důvodu nízkého počtu vyplacených dávek a z důvodu zaokrouhlení není hodnota meziročního indexu uvedena,

3) v květnu 2019 bylo vyplaceno 18 těchto příspěvků, v květnu 2018 se jednalo o 26 příspěvků,

4) v květnu 2019 se vyplácelo 48 těchto příspěvků, v květnu 2018 šlo o 36 příspěvků,

5) ve sloupcích „Vyplaceno...“ bez výdajů na pojistné a na odvody daně z příjmů,

6) včetně údajů za sociální příspěvek, který byl od počátku roku 2012 zrušen (nicméně ještě za leden až květen 2018 i leden až květen 2019 byl započítán vliv vratek a přehrátek – jednalo se o cca -0,1 mil. Kč).

Zdroj: MPSV

1.2.6. Životní a existenční minimum

Životní minimum je velice důležitá část v oblasti státní sociální podpory. Životní minimum je minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Existenční minimum je minimální hranicí peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Tento institut byl vedle životního minima zaveden z důvodu větší motivace pro dospělé osoby v hmotné nouzi. Existenční minimum nelze použít u nezaopatřeného dítěte, u poživatele starobního důchodu, u osoby invalidní ve třetím stupni a u osoby starší 68 let. Pro mou práci je důležité využití životního a existenčního minima při zjišťování nároku na dávky, které zabezpečují adresnou pomoc rodinám s dětmi ve stanovených sociálních situacích (u přídatku na dítě a porodného). V případě dávek pěstounské péče tvoří i základ pro výpočet jejich výše.¹³

Částky životního minima v Kč za měsíc

pro jednotlivce	3 410
pro první osobu v domácnosti	3 140
pro druhou a další osobu v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	2 830
pro nezaopatřené dítě ve věku	
do 6 let	1 740
6 až 15 let	2 140
15 až 26 let (nezaopatřené)	2 450

Zdroj: MPSV

Příklady životního minima různých typů domácností v Kč za měsíc

jednotlivec	3 410
2 dospělí	$3\,140 + 2\,830 = 5\,970$
1 dospělý, 1 dítě ve věku 5 let	$3\,140 + 1\,740 = 4\,880$
2 dospělí, 1 dítě ve věku 5 let	$3\,140 + 2\,830 + 1\,740 = 7\,710$
2 dospělí, 2 děti ve věku 8 a 16 let	$3\,140 + 2\,830 + 2\,140 + 2\,450 = 10\,560$
2 dospělí, 3 děti ve věku 5, 8 a 16 let	$3\,140 + 2\,830 + 1\,740 + 2\,140 + 2\,450 = 12\,300$

Zdroj: MPSV

¹³ Zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu

Zdroj: MPSV

1.2.7. Posuzované osoby

Dalším důležitým pojmem, který bych měla dále rozvést a objasnit je pojem posuzované osoby, tento pojem je důležitý zejména u posuzování nároku na dávku, posuzují se totiž všechny osoby, které jsou nějakým způsobem spjaté s dávkou.

Podle zákona č. 117/1995 Sb. §7 jsou společně posuzovanými osobami:

1. nezaopatřené děti (§ 11),
2. nezaopatřené děti (§ 11) a rodiče těchto dětí; za rodiče se považují i osoby, jimž byly nezaopatřené děti svěřeny do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu, manžel, partner, rodiče nebo uvedené osoby, vdovec nebo vdova po rodiči nebo uvedené osoby a druh (družka) rodiče nebo uvedené osoby,
3. manželé, partneři nebo druh a družka
4. nezaopatřené děti, jejich rodiče, pokud jsou nezaopatřenými dětmi a jsou osamělí, a rodiče těchto rodičů, pokud s oprávněnou osobou spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.

Podmínka, že osoby spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby, se považuje vždy za splněnou, není-li dále stanoveno jinak, jde-li o: (V těchto případech se tedy podmínka za splněnou nepovažuje.)

1. nezletilé nezaopatřené dítě a jeho rodiče jsou rozvedeni, posuzuje se jako osoba společně posuzovaná s nezaopatřeným nezletilým dítětem rodič, s nímž dítě společně žije, a bylo-li uvedeným rodičům svěřeno dítě do společné nebo střídavé péče obou rodičů podle zvláštního právního předpisu, posuzuje se s nezaopatřeným nezletilým dítětem rodič určený na základě

dohody těchto rodičů s tím, že tuto dohodu mohou rodiče změnit vždy jen k prvnímu dni kalendářního čtvrtletí,

2. zletilé nezaopatřené dítě a jeho rodiče, jestliže rodiče a dítě jsou v témže bytě hlášeni k trvalému pobytu,

3. manželé, partneři žijící v registrovaném partnerství.¹⁴

1.2.8. Nezaopatřené dítě

Tento pojem „nezaopatřené dítě“ je už zmíněn v předchozí kapitole, a to v souvislosti se sociálními událostmi. Nezaopatřené dítě je totiž jedna ze základních sociálních událostí a pro dávkový systém je to také důležitý pojem.

Tato sociální událost je dlouhodobého charakteru a její význam spočívá v tom, že dítě, které je nezaopatřené není schopno získávat prostředky k vlastní obživě, protože svůj čas a aktivitu věnuje na vzdělávání a tím je vlastně myšlena příprava na budoucí povolání. Sociální zabezpečení poskytuje příspěvek dítěti (jeho rodičům), pokud to vzhledem k důvodům potřebují. Těmito důvody jsou zvýšené náklady dítěte, kterému je poskytován příspěvek na dítě ze státní sociální podpory. Dalším důvodem je ztráta živitele, kdy se pobírá sirotčí důchod, který je poskytován z důchodového pojištění. (Štangová, Lang a kol., 2018)

Podle zákona č. 117/1995 Sb. se za nezaopatřené dítě pro účely tohoto zákona považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže:

1. se soustavně připravuje na budoucí povolání, nebo
2. se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, anebo
3. z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost.

Po skončení povinné školní docházky se do 18. roku věku považuje za nezaopatřené dítě také dítě, které je vedeno v evidenci krajské pobočky Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá

¹⁴ Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře

nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci. Za nezaopatřené dítě nelze však považovat dítě, které je poživatelem invalidního důchodu z důchodového pojištění pro invaliditu třetího stupně.¹⁵

1.3. Příspěvek na bydlení a cílová skupina recipientů

V této kapitole se budu podrobně věnovat dávce, kterou je příspěvek na bydlení a skupině příjemců, kteří dávku čerpají. Podrobněji se této dávce věnuji z toho důvodu, že je jednou ze tří hlavních sociálních dávek, kterou práce zkoumá.

Jak jsme se mohli dočíst výše, tak příspěvek na bydlení je jednou z dávek státní sociální podpory. Tato dávka má opakující se charakter, tzn., že dávku mohou uživatelé čerpat opakovaně po dobu, po kterou ji potřebují. Účelem této dávky je přispět rodinám, a to nejen rodinám s nezaopatřenými dětmi, ale i rodinám bezdětným nebo jednotlivci, kteří dávku potřebují. (Štangová, Lang, a kol., 2018) Koncepce této dávky vychází ze zásady, že každá rodina nebo osoba může vynaložit na bydlení pouze část svých příjmů. Tato dávka podléhá testování příjmů rodiny a nákladů na bydlení za rozhodné období, kterým je předchozí kalendářní čtvrtletí. Z předchozí kapitoly víme, že testovaná dávka je ta, u které se zkoumá příjem uživatele dávky a společně posuzovaných osob. U příspěvku na bydlení se zpětně dokládají pracovnímu úřadu příjmy za předchozí čtvrtletí a náklady na bydlení, které měl uživatel. U příspěvku na bydlení jsou posuzovanými osobami takové osoby, které mají trvalý pobyt hlášen na stejném místě, které je uvedeno pro čerpání dávky. Do příjmu, který je rozhodný pro dávku se započítávají příjmy všech společně posuzovaných osob a za příjem se považuje i přírůstek na dítě a rodičovský příspěvek. Pro lepší orientaci v systému uvedu mnou smyšlený, jednoduchý příklad pobírání příspěvku na bydlení.

Příklad: Rodina o třech členech, manžel, manželka, dítě 2 roky. Manželka pobírá rodičovský příspěvek a manželův příjem je příliš nízký na to, aby uhradil nájem. Požádají si tedy o příspěvek na bydlení, kde musí doložit všechny zmíněné dokumenty, které jsou k dostání buď na Úřadu práce, anebo ve formě online formuláře na jejich webových stránkách. Testují se tedy příjmy obou manželů. Manželky příjem je rodičovský příspěvek, který podléhá testování a

¹⁵ Zákon č.117/1995 Sb. O státní sociální podpoře

manžel dokládá příjmy ze zaměstnání. V případě, že by měl manžel nahlášen trvalý pobyt na jiném místě, testoval by se příjem pouze manželky.

1.3.1. Nárok na dávku a náklady na bydlení

Podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře nárok na příspěvek za bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě hlášen k trvalému pobytu a jeho náklady nepřevyšují částku součinu příjmu v rodině a koeficient 0,30 a na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35, není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení.

- Náklady na bydlení tvoří u nájemních bytů nájemné a náklady za plnění poskytované v souvislosti s užíváním bytu, u družstevních a bytů vlastníků srovnatelné náklady (viz dále).
- U všech bytů se dále započítávají náklady za plyn, elektřinu a náklady za plnění poskytované s užíváním bytu dodávka tepla (dálkové vytápění) a centralizované poskytování teplé vody, dodávka vody z vodovodů a vodáren a odvádění odpadních vod, provoz výtahu, osvětlení společných prostor v domě, úklid společných prostor v domě, odvoz odpadních vod a čištění jímek, vybavení bytu společnou televizní a rozhlasovou anténou, odvoz komunálního odpadu a náklady za pevná paliva.
- Náklady na bydlení musí být pro nárok a výši příspěvku na bydlení vždy rozepsány na jednotlivé položky, které se prokazují podrobným rozpisem. Náklady placené zálohově musí být v pravidelném zúčtovacím období zúčtovány. Zúčtovací období je nejvýše dvanáctiměsíční.
- Náklady na bydlení se pro nárok a výši příspěvku na bydlení stanoví jako jejich průměr za předcházející kalendářní čtvrtletí. Do nákladů na bydlení se započítávají
 - uhrazené a doložené náklady na bydlení, pokud rodina v bytě, na který je uplatňován nárok na příspěvek na bydlení, v rozhodném období žila,
 - 80 % příslušných normativních nákladů na bydlení za každý měsíc, pokud rodina, v bytě, na který je uplatňován nárok na příspěvek na bydlení, v rozhodném období nebo po jeho část nežila,

- o náklady na bydlení uhrazené v původním bytě, pokud se stejný okruh společně posuzovaných přestěhoval do nového bytu a v původním bytě jim byl poskytován příspěvek na bydlení.

Normativní náklady na bydlení jsou stanoveny jako průměrné celkové náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácnosti. Zahrnují nájemné, resp. srovnatelné náklady a ceny služeb a energií. Jsou propočítány na průměrnou spotřebu služeb a energií a přiměřenou velikosti bytů pro daný počet osob v nich trvale bydlících.

Výše částek normativních nákladů na bydlení činí pro období od 1. ledna 2019 do 31. prosince 2019 pro: ¹⁶

a. bydlení v bytech užívaných na základě nájemní smlouvy

Počet osob v rodině	Měsíční náklady na bydlení podle počtu obyvatel obce v Kč				
	Praha	více než 100 000	50 000 - 99 999	10 000 - 49 999	do 9 999
jedna	8 233	6 541	6 233	5 314	5 117
dvě	11 444	9 129	8 708	7 450	7 180
tři	15 288	12 260	11 710	10 065	9 712
čtyři a více	18 805	15 154	14 491	12 507	12 082

Zdroj: MPSV

¹⁶ Zákon č.117/1995 Sb. o státní sociální podpoře

b. v družstevních bytech a bytech vlastníků

Počet osob v rodině	Měsíční náklady na bydlení podle počtu obyvatel obce v Kč				
	Praha	více než 100 000	50 000 - 99 999	10 000 - 49 999	do 9 999
jedna	4 670	4 670	4 670	4 670	4 670
dvě	6 661	6 661	6 661	6 661	6 661
tři	9 050	9 050	9 050	9 050	9 050
čtyři a více	11 268	11 268	11 268	11 268	11 268

Zdroj: MPSV

1.4. Pěstounská péče, dávky pěstounské péče a cílová skupina recipientů

Tato kapitola je věnována dávkce, kterou dříve upravoval zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře. Řekla bych, že celkem nově je dávka přesunuta do zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, tato právní úprava je od 1. 1. 2013. Co může být pro někoho matoucí je, že pokud chcete vyhledat informace o dávkách pěstounské péče na portálu Ministerstva práce a sociálních věcí, tak se k této nové úpravě musíte proklikat odkazem, protože při prvním vstupu na stránky se zobrazí právní úprava do roku 2012.

1.4.1. Pěstounská péče

Pěstounská péče je podle občanského zákoníku forma náhradní rodinné péče, kdy pěstoun pečuje o dítě a je zodpovědný za jeho výchovu a má k dítěti vyživovací povinnost. Stát zajišťuje hmotné zabezpečení dítěte a odměnu jeho pěstounům dávkami pěstounské péče.¹⁷

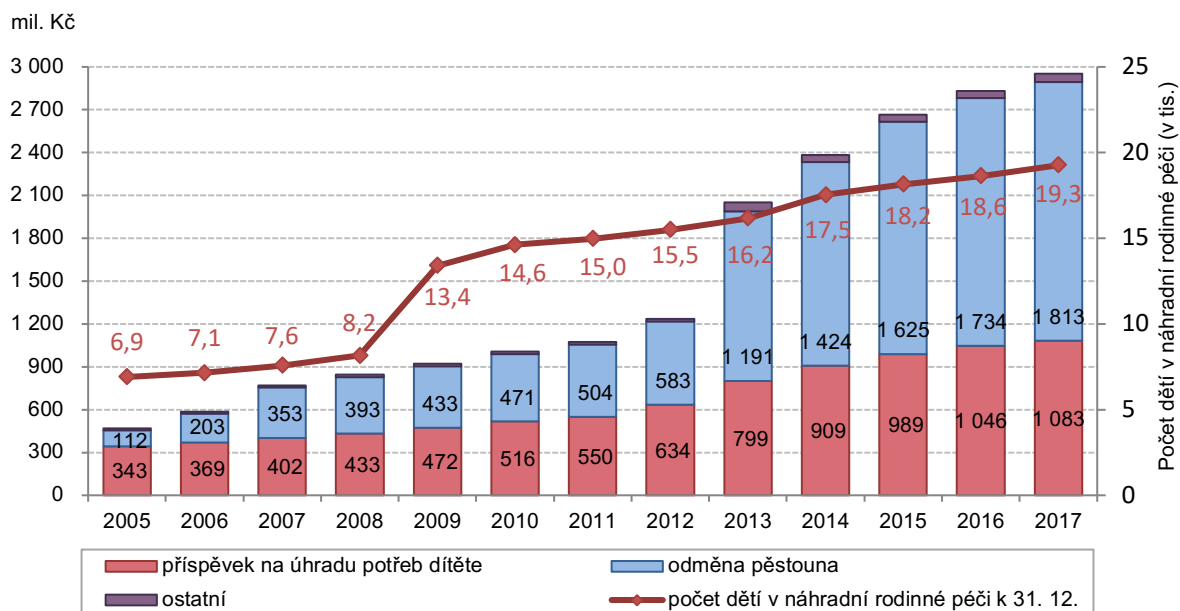
Dříve byla pěstounská péče v mnoha ohledech velice podobná osvojení dítěte. Pěstouni přijímali děti, s tím vědomím, že se stanou trvalou součástí jejich rodiny a péče neskončí dosažením plnoletosti dítěte. Oproti dnešní pěstounské péči, kdy je podporován vztah s biologickými rodiči, byl kontakt s původní rodinou spíše výjimečný. I větší vzdálenost od bydliště dítěte se brala jako výhoda, protože do značné míry eliminovala možnost kontaktu s rodinou. Podstatné ale je, že stát pěstouny podporoval jen minimálně symbolickými částkami dávek pěstounské péče. Pěstounky, které kvůli péči o děti nechodily do práce, na tom byly z pohledu státu podobně jako ženy v domácnosti. Současně už tomu je jinak, pěstounská péče představuje kvalitní základ našeho systému s dlouhodobou tradicí a velkou mírou stability pro děti. (Pazlarová, 2016) Děti svěřené do pěstounské péče většinou své rodiče znají a jejich styk s nimi se předpokládá, proto by i měla pěstounská péče být vnímána jako dočasná. Pěstounská péče má přednost před péčí o dítě v ústavěch, nebo v podobných zařízeních tohoto typu. **Důležitý fakt je, že při hledání náhradní péče o dítě se upřednostňují osoby příbuzné nebo osoby blízké.** (Bubleová a kol., 2014)

Výdaje na dávky pěstounské péče se od roku 2013 rapidně zvýšily. Toto zvýšení je způsobeno dávkou, která se nazývá odměna pěstouna a toho roku se zvýšila o několik tisíc

¹⁷ Zákon č.359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

korun, proto výdaje na tuto odměnu tvoří 61 % celkový výdajů. (CSU, 2017) Pro představu vkládám graf.

Výdaje na dávky pěstounské péče 1

Zdroj: MPSV

1.4.2. Typy pěstounské péče

- Prvním typem je pěstounská péče, kterou popisují výše. Do pěstounské péče mohou být a jsou svěřovány děti, jejichž výchova u rodičů není zajištěna, ať dlouhodobě, nebo krátkodobě.
- Druhým typem pěstounské péče je pěstounská péče na přechodnou dobu – účelem této péče je poskytnout rodičům čas, aby si mohli upravit své poměry tak, aby byli znovu schopni převzít dítě do své péče. Jedná se tedy především o institut krizový a pouze přechodný. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle jeden rok. (Bubleová a kol., 2014)

Posuzování žadatelů a zprostředkování pěstounské péče je prováděno krajským úřadem. Ten vede evidenci dětí a žadatelů nebo nezařazené žadatele o svěřením dítěte do pěstounské péče do evidence a vyhledává pro děti v evidenci vhodné náhradní rodiny. (Bubleová a kol., 2014)

1.4.3. Podmínky na nárok na dávku

Podmínky a nárok na dávky pěstounské péče se od 1. ledna 2013 řídí zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Nárok na dávku je vždy podmíněn svěřením dítěte do péče osobě, která o něj pečuje nebo osobě, která je v evidenci. Je to na základě rozhodnutí soudu a splnění podmínek upravených tímto zákonem. O dávkách pěstounské péče rozhodují krajské pobočky Úřadu práce ČR. (Pazlarová, 2016)

Jako pěstounská péče se pro účely dávek pěstounské péče posuzuje péče o dítě poskytovaná osobou v evidenci a osobou pečující, tedy osobou:

- a) která je pěstounem,
- b) která byla do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem nebo poručníkem, a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- c) které je před rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče rozhodnutím soudu nebo orgánu sociálně-právní ochraně dětí dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem, a to po dobu trvání takové péče,
- d) která je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje,
- e) která má v osobní péči dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem.¹⁸

¹⁸ Zákon č.359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

1.4.4. Dávkami pěstounské péče jsou:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- příspěvek při ukončení pěstounské péče.

1.4.5. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Na tento příspěvek má nárok nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče. Tento nárok je zachován i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do dvacátého šestého roku jeho věku, jde-li o nezaopatřené dítě podle zákona upravujícího státní sociální podporu, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující.¹⁹

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte za kalendářní měsíc:

- a. 4 950 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- b. 6 105 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- c. 6 985 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- d. **7 260 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.**

1.4.6. Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Výše jednorázového příspěvku činí 25 tisíc korun. Nárok na tento příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Tento příspěvek lze vyplatit pouze jednou.

¹⁹ Zákon č.359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

1.4.7. Odměna pěstouna

Podle § 47i má nárok na odměnu pěstouna osoba pečující v evidenci. Pokud jsou oba manželé v evidenci, náleží odměna pěstouna pouze jednomu z nich.

Výše odměny pěstouna u osob pečujících za kalendářní měsíc:

- a. 12 000 Kč, je-li pečováno o 1 dítě,
- b. 18 000 Kč, je-li pečováno o 2 děti,
- c. 30 000 Kč,
 1. je-li pečováno alespoň o 3 děti,
 2. je-li pečováno alespoň o jedno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžké závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost).

V případě osob v evidenci – to jsou pěstouni na přechodnou dobu, je odměna 20 tisíc korun za měsíc, a to i v případě, že zrovna nepečuje o žádné dítě.²⁰

1.4.8. Příspěvek při převzetí dítěte

Nárok na příspěvek při převzetí dítěte má osoba pečující, která převzala dítě do pěstounské péče.

Výše příspěvku při převzetí dítěte činí, jde-li o dítě ve věku:

- a. do 6 let, 8 000 Kč,
- b. od 6 let do 12 let, 9 000 Kč,
- c. od 12 let do 18 let, 10 000 Kč.

²⁰ Zákon č.359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

1.4.9. Příspěvek při zakoupení osobního motorového vozidla

Na příspěvek má nárok osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají osobě pečující nárok na odměnu pěstouna. Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Podmínkou dále je, že osoba pečující nesmí motorové vozidlo používat k výdělečné činnosti.

1.5. Přídavek na dítě a cílová skupina recipientů

Poslední dávkou, kterou jsem si vybrala je přídavek na dítě. Přídavek na dítě je základní, dlouhodobou dávkou, poskytovanou rodinám s dětmi, která jim pomáhá krýt náklady, spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Tato dávka je stejně jako příspěvek na bydlení testována. Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem je nižší než **2,7násobek částky životního minima rodiny**. Pro nárok na dávku se posuzuje příjem za předchozí kalendářní čtvrtletí, za příjem se považuje i rodičovský příspěvek. Přídavek na dítě, který náleží zletilému nezaopatřenému dítěti, se vyplácí přímo jemu. Pokud jde o nezletilé nezaopatřené dítě, přídavek na dítě je vyplácen osobě, která jo má v přímé péči.²¹

Věk nezaopatřeného dítěte v rodině	Výše přídavku na dítě v Kč měsíčně	
	základní výměra	zvýšená výměra
do 6 let	500	800
od 6 do 15 let	610	910
od 15 do 26 let	700	1000

Zdroj: MPSV

Na přídavek na dítě ve zvýšené výměře mají příjemci nárok, pokud má některá ze společně posuzovaných osob v každém měsíci příjem:

1. ve výši částky životního minima,
2. z dávek nemocenského pojištění,
3. z dávek důchodového pojištění
4. z podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci

²¹ Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře

5. z příspěvku na péči o osobu do 18 let věku,
6. z rodičovského příspěvku, pokud je poskytován po vyčerpání peněžité pomoci v mateřství náleží nezaopatřenému dítěti přídavek na dítě ve zvýšené výměře.²²

Úplná rodina (oba rodiče) s počtem nezaopatřených dětí	Životní minimum rodiny	Hranice rozhodného příjmu v Kč měsíčně pro nárok na přídavek na dítě (2,7násobek životního minima rodiny)
jedno do 6 let	7 710	20 817
dvě 5, 8 let	9 850	26 595
tři 5, 8, 12 let	11 990	32 373
čtyři 5, 8, 12, 16 let	14 440	38 988

Zdroj: MPSV

²² Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře

1.6. Zneužívání sociálních dávek

Tato kapitola představuje samotný pojem zneužití dávek. To, jak může být vnímán a některými autory tak vnímán je. V této části se budu zneužívání sociálních dávek věnovat spíše obecněji, protože samotné pojetí zneužívání budu řešit ve výzkumné části práce.

Úplně na začátku bychom si měli položit otázku: Co je zneužívání sociálních dávek? Jak vnímáme pojem „zneužívání dávek“. Pod tímto pojmem si můžeme představit mnohé. Pro někoho je zneužití dávek pouze to, když uživatel poruší určitý zákon k čerpání dávky, nebo naopak žádný zákon být porušen nemusí a jde pouze o morální roviny věci. Jako další možnost vnímání zneužití často lidé vidí využití dávek na jiné účely, než je dávka poskytována. Co je, ale v České republice časté, že občané si představí pod těmito třemi slovy Romy. Romy, kteří nechtějí pracovat a zneužívají náš solidární systém. Pro mě znamená zneužívání dávek vědomě žádat o dávku, na kterou ať už z morálního, nebo i zákonného hlediska nemá uživatel nárok a její absence by pro něho neznamenal to, že by se ocitl v nepříznivé životní situaci, kdy by nebyl schopný zajistit základní životní potřeby pro sebe a případně pro svou rodinu. V České republice je slovo „zneužívání“ používáno celkem často, a to nejen ve spojitosti se sociálními dávkami. *„Zvýšené používání slovního obratu „zneužívání dávek“, stejně jako jiné výroky, že sociální systém tu není pro ty, kteří nechtějí pracovat, ale pro ty, kteří ho opravdu potřebují, a další řeči o nabobtnalém sociálním systému – o otesáncovi – měly za úkol, jsem o tom hluboce přesvědčena, připravit lidi na to, že se výrazně osekají a zpřísní podpůrné sociální systémy – především systém státní sociální podpory a systém pomoci v hmotné nouzi. Šlo o jakýsi zastírací manévr, kouřovou clonu, která měla odpoutat pozornost lidí od toho, že sociální reformy budou útokem na jejich zabezpečení, na jejich sociální a životní úroveň.“* (Šabatová, 2012, s. 14)

Podle Lánského si pod pojmem zneužívání sociálních dávek můžeme představit dvě situace a definovat je takto: (Lánský, 2012)

- nastala žádná pojistná událost a dávku někdo získal vysloveným podvodem, nepotřeboval žádnou státní pomoc,
- událost nastala, ale v menším rozsahu, nebo dávka nebyla použita pro daný účel.

Otázku zneužívání je také možné zkoumat podle toho, jak příjemce plní nebo neplní podmínky, které se váží k dávce. Pro mě by tento způsob mohl být nejlepší ukazatel při posuzování zneužití sociálních dávek. Je důležité totiž sledovat plnění podmínek, protože splnit podmínky pro čerpání dávek není zase tak náročný proces pro někoho, kdo si přečte jakýkoliv návod, nebo zákon o státní sociální podpoře, ze kterého podmínky jasně plynou.

Zneužívání dávek prvního typu můžeme vyloučit u dávky na porodné. Tam by bylo opravdu těžké brát peníze od státu, které se nikdy nenarodilo. Tato dávka se vztahuje na dávky spojené s nezaměstnaností a konkrétně na osoby, které pracují načerno. Toto zneužívání dávek by šlo minimalizovat řádnou kontrolou, kterou by měl provádět vládní resort práce. U práce načerno, ale leží ta podstatná část „viny“ především na zaměstnavatelích.

Zneužívání druhého typu si můžeme představit u dávek typu jako je například přídavek na dítě, kde oprávněný nárok na dávku získává rodina s příjmy do 2,7 násobku životního minima. U tohoto typu jde o zapírání skutečných příjmů a v České republice je zneužíváno u osob samostatně výdělečně činných. Podle Lánského je tento typ zneužívání méně nebezpečný, protože dítě nemá vlastní příjmy a rodiče pro něho nějaké peníze potřebují, ale možná ne tolik jako jiní. Každopádně dopad na státní rozpočet při masovém zneužívání dávky by byl v řádech milionů. U příspěvku na bydlení by byl dopad při masovém zneužívání dávky v řádech stamilionů korun. (Lánský, 2012)

Podle Šabatové je celé téma zneužívání dávek komplexnější otázkou. Je prý třeba analyzovat z hlediska práva to, jak jsou systémy využívány či používány. Jestli jsou zneužívány, tak kým, proč se aktéři chovají, tak jak se chovají, jaké lze použít nástroje k ochraně solidárních systémů. Je potřeba se zamyslet i nad morální stránkou věci. Zda je právně nedovolené jednání skutečně nemravné nebo naopak a zda právně dovolené jednání je mravné. Šabatová dále tvrdí, že je nutné si položit otázku, kdo je skutečně odpovědný, a jakou jinou prevencí, kromě nátlaku, použít k ochraně solidárních systémů. Pokud se o tématice zneužívání dávek mluví, tak je to vždy ve vztahu k příjemcům dávek. (Šabatová, 2012)

Jak důležité je tedy téma zneužívání sociálních dávek pro náš stát? Jsou sumy, které unikají značné a podstatné pro razantní změny v systému? Podle Lánského lze daleko větší úniky spatřovat v práci načerno. *„Zneužívání sociálních dávek přináší státnímu rozpočtu ztráty maximálně v rozsahu jednotek miliard korun za rok. Lze jim zabránit využíváním existujících zákonů a - vzhledem k tomu, že velké a nejproblematičtější úniky lze spatřovat v práci načerno – zejména důslednou kontrolou na pracovištích a postihováním zaměstnavatelů nelegálních*

pracovníků, kteří takto okrádají stát na daních a získávají také nekalou konkurenční výhodu.“
(Lánský, 2018, s. 12)

Problémem nějaké razantní změny týkající se sociálních dávek, která by měla předcházet jejich zneužívání, by mohla mít dopad na cílovou skupinu, která dávky opravdu potřebuje. *„Základním cílem příjmově a majetkově testovaných sociálních dávek je poskytnout sociální ochranu, tedy garantovat příjem na úrovni společensky uznaného minima lidem, kteří nemají jiné dostatečné zdroje. Dávky by však na druhé straně neměly oslabit pracovní pobídky a způsobit závislost příjemců na dávkách. Vyřešit zcela uspokojivě oba uvedené požadavky současně se v žádném systému zatím nepodařilo.“* (Sirovátka, 2000, s. 181)

Jak jsem zmiňovala na začátku této kapitoly, tak dalšímu pojetí zneužívání sociálních dávek se budu věnovat v části výsledků, kde se budu snažit najít ke každé dávce, o které práce pojednává již praktikovaný způsob zneužití a další zdroje k tomuto tématu.

1.7. Shrnutí teoretické části

Teoretická část práce zjednodušeně vysvětluje především systém sociálního zabezpečení v České republice, to, jakými subsystemy je systém tvořen a k čemu sociální zabezpečení vlastně slouží. Součástí systému sociálního zabezpečení je státní sociální podpora, do které spadají dávky, kterým se v práci věnuji. Dříve do státní sociální podpory spadala dávka pěstounské péče, kterou už ale upravuje zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Větší pozornost v práci jsem tedy věnovala příspěvku na bydlení, přídavku na dítě a dávkám pěstounské péče, které jsem se podle příslušných zákonů snažila srozumitelně vysvětlit.

Důležitým poznatkem jsou určitě výdaje na zmiňované dávky. Důležitým faktem je, že na dávky státní sociální podpory jde ze státního rozpočtu 35 mld. Kč a z toho dvě třetiny tvoří rodičovský příspěvek. U dávek pěstounské péče jsou to přibližně 3 mld. Kč ročně. Pro státní rozpočet toto určitě nejsou velká čísla, ale nejde o to, jak by tyto částky pomohly státnímu rozpočtu, ale o to jak by pomohly těm, co je skutečně potřebují.

Podle mého názoru je dávkový systém České republiky velice spleť a nemusí být pochopitelný pro každého. Toto může být příčina, proč někteří lidé netuší, jak si o dávku požádat. V souvislosti s touto problematikou bych chtěla odkázat na, podle mého názoru velice užitečné webové stránky, které se snaží dávkový systém přiblížit všem a především těm, kteří to potřebují. Na jakou dávku máte nárok, lze zjistit na stránce www.socialnisystem.pirati.cz

2. PRAKTICKÁ ČÁST

V této části práce se budu soustřeďovat na metodologii výzkumné části. Nejprve vydefinuji hlavní a vedlejší cíle výzkumu, které pomocí transformační tabulky transformuji do tazatelských otázek. Dále zdůvodním vybranou výzkumnou strategii a výzkumný vzorek, popíši průběh výzkumu a zhodnotím způsob analýzy získaných dat. V závěru budu reflektovat možná etická rizika spojená s výzkumem.

2.1. Formulace a cíle výzkumu

Hlavní cíl:

Hlavním cílem výzkumu je zjistit způsoby, jakými může probíhat zneužívání vybraných dávek státní sociální podpory a dávek péstounské péče a na jejich základě identifikovat modely jejich zneužívání.

Dílčí cíle:

DC1: Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání vybraných dávek státní sociální podpory a dávek péstounské péče

DC1.1.: Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání příspěvku na bydlení.

DC1.2.: Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání příspěvku péstounské péče.

DC1.3.: Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání přídatku na dítě.

DC2: Identifikovat modely zneužívání dávek státní sociální podpory a dávek péstounské péče.

DC3: Zjistit, zda lze identifikovat rozdílné modely zneužívání dávek státní sociální podpory a dávek péstounské péče ze strany středních a nižších vrstev, a pokud ano, tak popsat rozdíly mezi těmito sociálními vrstvami.

2.2. Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Tabulka č. 1: Transformační tabulka

Dílčí výzkumný cíl	Dílčí výzkumný cíl 2. řádu	Výzkumná strategie	Výzkumný nástroj
Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání vybraných dávek státní sociální podpory a dávek péčovské péče.	Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání příspěvku na bydlení.	Za pomoci přehledové studie a rozhovorů zjistím, jak probíhá zneužití příspěvku na bydlení.	<p>Přehledová studie: <i>Jak časté je zneužívání příspěvku na bydlení? Jaké jsou způsoby zneužívání příspěvku na bydlení?</i></p> <p>Úvodní tazatelská otázka pro recipienta: <i>Jak si se dostal/a k příspěvku na bydlení?</i></p> <p>Otázka pro výzkumníci: <i>Jaké lze v odpovědích identifikovat způsoby zneužívání příspěvku na bydlení?</i></p> <p>Tazatelská otázka pro pracovníky</p> <p>ÚP: <i>Jakými způsoby probíhá zneužívání příspěvku na bydlení?</i></p>
	Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání dávek péčovské péče.	Za pomoci přehledové studie a rozhovorů zjistím, jak probíhá zneužití dávek péčovské péče.	<p>Přehledová studie: <i>Jak časté je zneužívání příspěvku péčovské péče? Jaké jsou způsoby zneužívání příspěvku péčovské péče?</i></p> <p>Úvodní tazatelská otázka pro recipienta: <i>Jak si se dostal/a k dávkám péčovské péče?</i></p> <p>Otázka pro výzkumníci: <i>Jaké lze v odpovědích identifikovat způsoby zneužívání příspěvku péčovské péče?</i></p> <p>Tazatelská otázka pro pracovníky</p> <p>ÚP: <i>Jakými způsoby probíhá zneužívání příspěvku na bydlení?</i></p>

	Zjistit, jakými způsoby může probíhat Zneužívání přídavku na dítě.	Za pomoci přehledové studie a rozhovorů zjistím, jak probíhá zneužití přídavku na dítě.	Přehledová studie: <i>Jak časté je zneužívání přídavku na dítě? Jaké jsou způsoby zneužívání přídavku na dítě?</i> Úvodní tazatelské otázka pro recipienta: <i>Jak si se dostal/a k přídavku na dítě?</i> Otázka pro výzkumníci: <i>Jaké lze v odpovědích identifikovat způsoby zneužívání přídavku na dítě?</i> Tazatelská otázka pro pracovníky ÚP: <i>Jakými způsoby probíhá zneužívání přídavku na dítě?</i>
Identifikovat modely zneužívání dávek státní sociální podpory.		Státní sociální podpora Po zjištění dílčích poznatků identifikuji a popíši zmíněné modely zneužití státní sociální podpory	
Zjistit, zda lze identifikovat rozdílné modely zneužívání dávek státní sociální podpory ze		Sociální vrstvy Za pomoci rozhovorů s pracovníky ÚP a analýzou statistik se budu snažit najít rozdíly mezi sociálními	Přehledová studie: <i>Kdo nejčastěji zneužívá dávky?</i> Tazatelská otázka pro pracovníky ÚP: <i>S jakými sociálními vrstvami se nejčastěji setkáváte při vyplácení dávek – příspěvek na bydlení, dávky péstounské péče, přídavek na dítě?</i>

strany středních a nižších vrstev, a pokud ano, tak popsat rozdíly mezi těmito sociálními vrstvami.		vrstvami, které zneužívají dávky.	<i>Jaké vnímáte rozdíly mezi uživateli vybraných dávek? Konkrétně jejich sociální zařazení.</i>
---	--	-----------------------------------	---

2.3. Zdůvodnění vybrané výzkumné strategie

S ohledem na téma a účel své diplomové práce jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii. Tato strategie nám přináší nové pohledy na věc a rozvíjí dané téma dál. S ohledem na velice citlivé téma jsem s informátory vedla polostrukturované rozhovory, tak aby respondent necítil nátlak na odpovědi. Cílem je respondenta naladit na otevřený rozhovor, tak aby se při odpovídání cítil uvolněně a příjemně. U uživatelů dávek jsem volila pouze úvodní otázku a nechala uživatele mluvit o svém případě a během tohoto rozhovoru už jsem pouze pokládala doplňující otázky, které jsem považovala za důležité. U informátorů z úřadů práce jsem volila obdobnou techniku, s tím rozdílem, že jsem nejprve popsala příběhy uživatelů a pracovníci na ně reagovaly a problematiku dále rozvíjely. Na dílčí cíl č.1 jehož součástí jsou 3 cíle druhého řádu, se váží stejné techniky, jimiž jsou tedy otevřené rozhovory s uživateli, polostrukturovaný rozhovor s informátory a přehledová studie. U dílčího cíle č. 2 použiji výsledky z těchto tří technik a na jejich základě identifikuji modely zneužití sociálních dávek. Na dílčí cíl č. 3 se už váží pouze výsledky z přehledové studie a výsledky z rozhovorů s informátory.

Jako podklad před samotným zahájením výzkumu jsem vytvořila přehledovou studii zdrojů týkajících se daného tématu, která je součástí praktické části diplomové práce, abych došla k odpovědím jednotlivých cílů skrze triangulaci. Přehledová studie nám umožňuje podrobnější seznámení s hlavními myšlenkovými směry daného tématu. V teoretické části se problematice

zneužívání sociálních dávek věnuji jen částečně a dále ji rozvíjím v praktické části, kde může studie sloužit jako předvýzkum.

2.4. 2.4 Zdůvodnění vybraného výzkumného vzorku a jeho charakteristika

Výzkumný vzorek v této práci tvoří dvě cílové skupiny. První skupinou jsou uživatelé státní sociální podpory a dávek pěstounské péče. Pro výběr těchto respondentů jsem použila záměrný vzorek. Věděla jsem o lidech, kteří pobírají sociální dávky, a na toto téma jsem s nimi diskutovala. Po delším rozhovoru jsem je oslovila ke spolupráci a poskytnutí informací do mé diplomové práce. Skupinu uživatelů tvoří tři informátoři, kteří hovoří o tom, jak se dostali k dávce. Každý uživatel pobírá jiný druh dávky. Dva uživatelé pobírají dávky státní sociální podpory – příspěvek na bydlení, přídavek na dítě a třetí uživatel je příjemce dávek pěstounské péče. Uživatelé dávek záměrně spadají do nižší střední třídy z důvodu třetího dílčího cíle.

Druhou skupinou jsou čtyři pracovníci úřadů práce, kteří pracují na státní sociální podpoře přímo s klienty a pracovnice z oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Pracovnice jsem oslovila z toho důvod, abych se dozvěděla o průběhu zneužití dávek, ze kterých bych mohla identifikovat určité modely. Pracovnice úřadu práce mi pomohla oslovit vedoucí mé diplomové práce. Přehledovou studii jsem tvořila též na základě doporučení některých profesorů z fakulty a na základě internetových článků a statistik MPSV. Co se týče zdrojů k přehledové studii dokumentů, tak jsem volila hlavně zajímavé články, ve kterých se píše o zneužívání sociálních dávek. Vybrala jsem z nich opět informace, ke konkrétním dávkám a hledala jsem v nich způsoby zneužití dávek a názory na toto téma. Přehledová studie mi pomohla k tomu, abych lépe nahlédla do dané problematiky a udělala si představu o situaci s ní spojenou. Za pomocí internetového vyhledávače google a google scholar jsem si vypracovála rešerši na základě klíčových slov, kterými jsou: dávkový systém, zneužití sociálních dávek, dávky pěstounské péče, příspěvek na bydlení, přídavek na dítě a další klíčová slova, která se váží k tématu. Před tyto slova jsem v různých podobách vkládala slovo zneužití. Našla jsem několik statistik z MPSV, internetové články, výzkum Tomáše Sirovátky na social review z roku 2000. Zdrojů k tomuto tématu, které jsem využila bylo přibližně deset. Všechna tyto získaná data shrnu a popíši na konci výzkumu.

Z důvodu vysoké anonymity nemohu více popsat výzkumný vzorek.

2.5. 2.5 Sběr a zpracování dat

Celkem jsem tedy provedla 8 rozhovorů podle pár otázek, které jsou v transformační tabulce. Rozhovory jsem prováděla u uživatelů dávek doma a u pracovníků na jejich pracovištích vždy „*face to face*“. Některé rozhovory jsem nahrávala na mobilní telefon a poté je přepsala. Někteří informátoři se z důvodu citlivosti tématu na nahrávání necítili, tak jsem si dělala poznámky do počítače v průběhu rozhovoru. Někteří informátoři mluvili sami a velice se rozmluvili a některým jsem pomáhala nápomocnými a doplňujícími otázkami, abych je nasměřovala tou správnou cestou a neodkláněli se od daného tématu. Rozhovory s uživateli dávek jsem sepsala do jednoho „příběhu“, aby výsledky působily přehledněji a čtenář se v případě lépe orientoval. Z rozhovorů u informátorů jsem už vybírala informace přímo k tématu. Většina informátorů se rozmluvila více a část informací se přímo netýkala tématu. U většiny informátorů jsem se dozvěděla dostatečné množství informací a rozhovory hodnotím jako kvalitní a nasycené vzorky

2.6. Etická a jiná rizika výzkumu

Když jsem se zamýšlela nad etickými, nebo jinými riziky výzkumu, tak mi jich v hlavě proběhlo hned několik. Prvním největším rizikem bylo to, že moje téma je až moc ambiciózní. A to hned z několika důvodů. Tím nejpodstatnějším je, že informátoři, které jsem oslovila při výběru toho tématu práce, mi neposkytnou pravdivé a dostatečné informace k výzkumu. Ne každému je příjemné o tomto tématu mluvit, tím teď myslím především uživatele dávek, kteří by si poskytnutí rozhovoru mohli na poslední chvíli rozmyslet. Dalším výrazným faktorem, který by mohl ovlivnit práci, je nedostatek informantů ze strany pracovníků úřadu práce, kteří by z důvodu nedůvěry k mojí osobě nechtěli spolupracovat. Dalším problémem jsou již vypracované studie o zneužití sociálních dávek, kdy je v každém zdroji mluveno o zneužívání dávek z jiných úhlů a je těžké si najít ten správný model, od kterého by se mohl výzkum odvíjet. Toto téma nejde definovat a není možné se jasně řídit předepsanými pravidly, podle kterých bude výzkum probíhat.

Jako velké riziko výzkumu vnímám možné nenaplnění cílů, které jsem si definovala. I přes předem stanovené otázky, díky kterým se budu snažit informátory navigovat k právě plnění

mých cílů, se může stát, že informátoři se s danou problematikou vůbec neseťkali, anebo se k ní nebudou chtít vůbec vyjadřovat.

3. ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

V této části práce se budu věnovat analýze a interpretaci dosažených výsledků. V první části vypracuji přehledovou studii, ke každému z cílů a stejným způsobem budu postupovat v části druhé, ve které budu rozpracovávat výsledky z rozhovorů. V závěrečném shrnutí pak tyto dvě části propojím tak, že na sebe budou reagovat, co se týče jednotlivých zjištění. Předpokládám, že výsledky z obou částí budou alespoň trochu rozdílné.

3.1. Přehledová studie

V této části mé diplomové práce se budu věnovat přehledové studii zdrojů na téma zneužívání sociálních dávek. Budu zde vycházet hlavně z příspěvků na internetu, v novinách a z komentářů ze strany politiků, které budu dále interpretovat a použiji je v souvislosti s výsledky z rozhovorů v závěrečném shrnutí výsledků. V transformační tabulce můžeme vidět otázky, které jsem si položila proto, abych dosáhla cíle. Z již existujících zdrojů budu hledat modely zneužívání sociálních dávek, o kterých se mluví a které jsou známé. Dále mě bude zajímat, jak často je dávka zneužívána a jestli vůbec je a na konec jaké sociální vrstvy dávky zneužívají.

3.1.1 DC1: Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání vybraných dávek státní sociální podpory a dávek pěstounské péče

„Téměř všichni Češi (93 %) si myslí, že dochází ke zneužívání sociálních dávek bez ohledu na to, o jaký typ jde). Rozhodně je o tom přesvědčeno 60 % populace.“ (Břešťan, 2019)

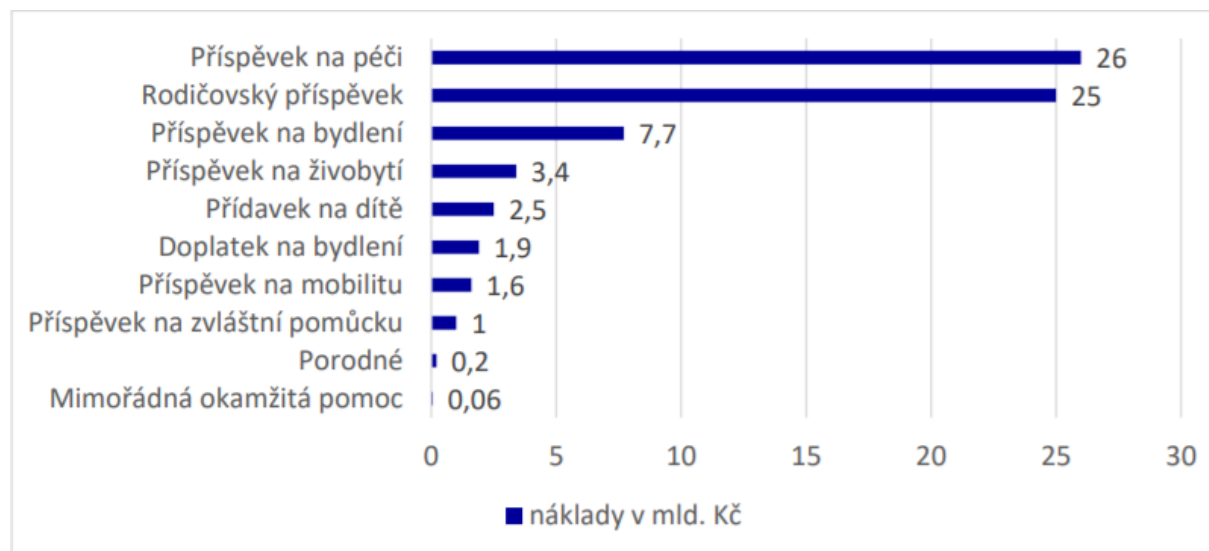
Sociální dávky mají být vypláceny jen těm lidem, kteří si pomoc „zaslouží“. Tzn., že tato pomoc je pro lidi, kteří dají dostatečně a správným způsobem najevo, že ji potřebují a aktivně se o ni ucházejí. Sociální politika má snahu postihovat zneuživatelé dávek, a to tím způsobem, že zvýší transparentnost systému vyplácení dávek, zjednoduší byrokratickou práci a povedou k rozpočtovým úsporám. (Dvořáková, 2012) Případ, který popisuje Dvořáková, ukazuje, že i pro pracovnice úřadů je těžké rozhodnout, kdo si tedy dávky zaslouží, anebo naopak, kdo dávky

zneužívá. „Pracovnice městského úřadu podezřívaly některé žadatele o dávky, že při jednání na přepážce úřadu neříkají vždy vše podle skutečností nebo některé věci zamlčují. Z toho usuzovaly, že takoví žadatelé o dávky mohou dávky „zneužívat“ (že si buď nechávají neoprávněně vyplatit peníze nebo peníze užívají k jiným účelům než na výživu).“ (Dvořáková, 2012, s. 17) Představa a zneužitelnosti dávek je podle Dvořákové sdílená veřejností a pramení z morálního individualismu, tzn., že sociální dávky vytváří u příjemců peněz z dávek závislost i osobní deviace.

Podle premiéra Babiše, který v médiích opakovaně sděluje, že jsou dávky zneužívané, jsou lidé, kteří pobírají sociální dávky, parazitující na nich a nechtějí pracovat. Ovšem ministryně Jana Maláčová to tak dramaticky nevidí. Podle ní není zneužívání dávek masový jev a velkou část příjemců dávek tvoří rodiny s malými dětmi a senioři, kteří si nemohou dovolit platit vysoký nájem.

Stát vyplatil v roce 2018 na sociálních dávkách celkem 73 miliard korun. Z toho šlo nejvíce peněz na přídatky na péči a na rodičovský příspěvek, u kterého se v podstatě podvádět vůbec nedá. (Břešťan, 2019)

Dávky vyplacené v roce 2018 1

ZDROJ: MPSV

Chybí ale přesná data o tom, kolik lidí dávky skutečně zneužívá, podle mého názoru se na většinu případů zneužívání dávek ani nepřijde. Úřad práce ČR nám nějaká data může poskytnout. V roce 2015 odhalil přibližně 17 tisíc případů neoprávněného pobírání sociálních

dávek a celková škoda činila přes 100 milionů korun. Podle Roberta Břešťana skončilo více peněz na nefunkčních projektech, které měly zneužívání dávek zamezit než v kapsách nepoctivých příjemců dávek. Vláda by prý chtěla zlepšit adresnost sociálních dávek. Aby dávky získal ten, kdo na ně má skutečně nárok, a aby plnily ten účel, jaký mají mít.

Lidé často zamlčují svoje příjmy a úřady práce se při množství žádostí spoléhají na jejich čestné prohlášení.

V článku Robert Břešťan poukazuje na to, že zneužívání sociálních dávek je v Česku oblíbený mýtus a jedná se o zcela marginální sumy. Poukazuje na líbivost tématu hlavně politiky, kteří tím, že slíbí, že „zatočí s nepřizpůsobivými“ udělají dojem na český národ a odvrátí pozornost od skutečných problémů, které je třeba řešit. A i přesto, že sumy zneužitých dávek jsou nízké, tak to prý politikům nebrání ve hře na to, kdo že to zneužívání zastaví. (Břešťan, 2019) Nečas ale hovoří o uživatelích, kteří systém zneužívají a dávky dostávají zbytečně a říká, že v této zemi má téměř každý nárok na dávku, i přesto, že ji nepotřebuje.

Podle Úřadu práce ČR, padlo kvůli zneužití dávek už několik trestů odnětí svobody. K neoprávněnému pobírání dochází právě v oblasti nepojistných sociálních dávek. V roce 2015 odhalily úřady práce neoprávněné vyplacené dávky za více jak 100 milionů korun, a kromě odebrání těchto dávek padlo i několik trestů odnětí svobody.

Zde můžeme vidět některé zveřejněné případy zneužití dávek, na které stát nahlíží jako na podvod.

„V říjnu 2015 byl vydán trestní příkaz proti ženě, která způsobila Úřadu práce ČR škodu ve výši 34 920 korun, když po posouzení nároku na doplatek na bydlení zfalšovala doklad o úhradě nájemného. Soud ženě uložil podmíněný trest odnětí svobody v trvání osmi měsíců, s odkladem na dva roky.“ (Úřad práce ČR, 2016)

„Celkově kriminalisté v Moravskoslezském kraji řešili v loňském roce téměř 80 podvodů v sociálním zabezpečení a objasnili 90 procent. Mají jedno společné – falšování skutečných výdajů na bydlení, zatajování příjmů anebo žadatelé bydlí ve skutečnosti někde úplně jinde.“ (Knitl, 2018)

Z toho tedy plyne, že je potřeba na každý případ nahlížet individuálně a rozlišovat případy zneužití ať už z morálního hlediska, nebo zákonného. Označit příjemce dávek za zneuživatele, nebo hodnotit to, jestli si dávku zaslouží či nikoliv není jednoduché a myslím si, že pokud

neznáme všechny detaily případu, tak ani tak učinit nemůžeme. Příjemce tuto skutečnost samozřejmě nepřizná, a když se tedy už jedná o podvod tak na to příslušné úřady přijdou až zpětně a uživatele buď vyřadí z evidence uživatelů dávek, nebo jsou uživatelé trestně stíháni, a to v případě, že škoda přesáhne 5 tisíc korun. Co se týče morálního hlediska zneužití dávek, tak to už je jen na samotném příjemci dávky. To, že částky, které mohou být zneužívány, jsou zanedbatelné, ale neznamená, že by se tak mělo činit.

3.1.2 DC1.1.: Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání příspěvku na bydlení.

Jako první jsem hledala zdroje k problematice zneužití příspěvku na bydlení. Podle Ministerstva práce a sociálních věcí je příspěvek na bydlení velice problematická dávka. Minulý rok se na ni vyplatilo 7,7 mld. korun. Podle mého názoru je příspěvek na bydlení nejčastěji zneužívaná dávka. *„Více než 90 procent nepojistných dávek jde rodinám s dětmi, seniorům a zdravotně postiženým. Pokud má být cílem revize dávkového systému především úspora a zamezení zneužívání pomocí státu, vidím prostor zejména u dávek na bydlení,“* řekla ministryně Jana Maláčová s tím, že jakékoliv změny systému nesmějí mít negativní dopad na chudobou ohrožené skupiny obyvatel. *To se týká především rodin s dětmi, seniorů a zvláště pak ovdovělých seniorek.*“²³

V čem tedy spočívají triky, jak se neprávem obohatit o dávku? Ministerstvo si chce posvětit na vlastníky bytů a domů, protože v některých případech bývají byty fiktivně pronajímány členům rodiny, a to především dětem. Tudíž se v rámci jedné dané nemovitosti vyplácí i několik příspěvku na bydlení více členům z jedné rodiny, vlastníci nepřiznávají příjem z pronájmu a sami pak dávku pobírají.

Další trik zneužití dávky spočívá v paušálech. Do nájemní smlouvy se zahrnou zálohy na energie, které jsou často schválně navýšené, a tím se zvyšuje nárok na dávku a po vyúčtování dostanou nájemníci přeplatek služby, který úřadu práce nenahlásí a nechají si ho. *„Klientka dokládala Úřadu práce ČR nepravdivé výše nákladů na bydlení a nepřiznávala vrácené přeplatky na ročních vyúčtování služeb, aby získala vyšší příspěvek na bydlení, než na jaký měla skutečně nárok.“* *„Přišlo se na to při úředním šetření a úřad vyčíslil klientce přeplatek*

²³ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. MPSV: Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/>

na neoprávněné vyplácených dávkách ve výši 25 137 korun, což řeší policie jako trestný čin podvodu.“ (Vlková, 2018)

Častým případem zneužití dávky je fiktivní vystěhování člena rodiny, který vydělává na jinou trvalou adresu, aby se jeho příjem nezapočítával do žádosti o dávku. Bydliště mají členové rodiny nahlášeno buď u někoho jiného anebo v některých případech na místní radnici či obecním úřadě, ale ve skutečnosti bydlí se svou rodinou v bytě, který je státem dotován.

K problematice zneužívání příspěvku na bydlení se vyjádřilo Ministerstvo práce a sociálních věcí v tiskové zprávě z 5. března 2019, tudíž je řešení problematiky aktuální. Cílem kulatého stolu byla revize této dávky, a to konkrétně zjednodušení systému, zamezení zneužívání dávek a obrana před obchodníky s chudobou.

Východiska MPSV pro diskusi k revizi dávek na bydlení:

1. Zjednodušení systému dávek na bydlení
 - Příspěvek na bydlení bude poskytován pouze do zkolaudovaných bytů.
 - Doplatek na bydlení bude poskytován pouze do nebytových prostor (tj. ubytovna, jiný než obytný prostor, stavba pro individuální či rodinou rekreaci).

2. Aktivizace jako předpoklad výplaty dávek v hmotné nouzi
 - Dávky budou v určitých životních situacích příjemců podmíněny jejich aktivizací prostřednictvím sociální práce (např. osoby dlouhodobě nezaměstnané, osoby, které se opakovaně dopustily přestupku proti občanskému soužití).
 - Dávky budou v určitých životních situacích příjemců podmíněny jejich aktivizací prostřednictvím sociální práce (např. osoby dlouhodobě nezaměstnané, osoby, které se opakovaně dopustily přestupku proti občanskému soužití).

3. Dávka pouze do obyvatelných bytů
 - Zavedení minimálních technických a hygienických standardů u bytů.
 - Nepříznání či odejmutí dávky u neobyvatelného bytu.

4. Dávky jen pro osoby, které fakticky užívají bydlení
 - Vymezení okruhu společně posuzovaných osob u příspěvku na bydlení, které bude reflektovat skutečné soužití osob a vyživovací povinnosti v rámci rodiny.

5. Dávky pouze pro nemajetné osoby

- Vyloučení nároku na dávku při vlastnictví více bytových jednotek.
- Zavedení omezeného testu majetku u příspěvku na bydlení.

6. Spravedlivější nastavení výše uznatelných nákladů na bydlení

- U nájemného je třeba vycházet z údajů hodnotové mapy nájemného (pokud bude k dispozici), která by přinášela reálný obraz výše nájemného v obcích.
- U služeb a energií budeme vycházet z normovaných spotřeb na osobu nebo dle m² a reálných cen dodavatelů²⁴

Jaké dopady budou mít změny v systému u této dávky, nikdo neví. Zda zamezí zneužívání příspěvku na bydlení skutečně těm, kteří ho zneužívají je možné, ale obávám se, aby na dávku dosáhli i ti, kteří ji opravdu potřebují. Podle studií, které jsem vypracovala je důležitým východiskem bod 4, 5 a 6. Nejčastější mechanismus zneužití příspěvku na bydlení je právě navyšování záloh a tomu by mohlo zamezit právě nastavení výše uznatelných nákladů.

3.1.3 DC1.2.: Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání příspěvku pěstounské péče.

Podle zdrojů Ministerstva práce a sociálních věcí se o problematice zneužívání dávek pěstounské péče ví. Bývalý ministr práce Jaromír Drábek o tomto způsobu zneužití hovořil a snažil se jejímu zneužití zamezit, a to tím způsobem, že dávka se sníží především v přímém příbuzenském vztahu (ve většině případech jsou to prarodiče). Je to z toho důvodu, že pokud si prarodiče vezmou dítě do péče, mají vůči němu vyživovací povinnost. Dalším způsob zamezení zneužívání této dávky je nastavení větší kontroly. Tuto kontrolu by měly provádět sociální pracovníci, kteří soudu nenavrhnou příbuzenskou péči u žádné z rodin, kde je podezření, že by to mohlo být účelové.²⁵ To je sice hezké opatření, ale já osobně nechápu, jak má tento způsob sociální pracovník posoudit. Jestliže má být kontrolována způsobilost biologických rodičů, tak

²⁴ Tisková zpráva, MPSV, 2019

²⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. MPSV: Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/>

se sociální pracovník musí rozhodovat podle nejlepšího zájmu dítěte, pro které bude například lepší bydlet u prarodičů, kteří mají, kde bydlet a mají dostatečný příjem na bydlení než u matky, která nemá práci, ani bydlení.

Případ zneužití dávky pěstounské péče, který jsem našla, popisuje danou problematiku výše. Podle vedení radnice v Sokolově je jednou z hojně zneužívaných sociálních dávek ta pěstounská. V Sokolově dávky pěstounské péče dostává zhruba 200 pěstounských rodičů.

Tento článek poukazuje na situaci v Sokolově, ale podle mého názoru nejen v Sokolově, myslím si, že dávky pěstounské péče dávají nejvyšší možnou částku zneužití ze všech sociálních dávek. Podle článku Rudolfa Volemana, který píše o situaci v Sokolově, může šestičlenná rodina dostat zhruba jednorázově 84 tisíc korun, protože odměna na jedno dítě pěstounům je 12 tisíc korun měsíčně. Myslíte si, že matka, která zůstala sama s dítětem, dostává od otce dvanáct tisíc korun v alimentech?

O svěřeni dětí do pěstounské péče rozhoduje soud, ten ale upřednostňuje jejich práva a zájmy. Tady se jedná o zneužití kvůli tomu, že matka neměla sílu uživit své děti, a tak je do příbuzenské pěstounské péče dostala babička, ta pobírá na vnoučata pěstounské dávky, ale rodina žije dál pohromadě. Bohužel je tento případ zneužití dávek pěstounské péče velice častý, a to hlavně z důvodu, že ho nemůžeme nijak prokázat. Kontrola musí být nahlášena ze zákona dopředu a i přesto, že se kontrololo potká v místě bydliště dětí s biologickou matkou, tak to nic neznamená, právě naopak, styk s rodiči je podporován.

„Pokud skutečně existuje popisovaný případ, vidí Flaková chybu v systému. Prarodiče dostali dávky v pěstounské péči na základě žádosti, o které rozhodl soud. Mimo jiné na základě podkladů od orgánů sociálně-právní ochrany dětí, která má v té rodině šetření, zda tomu tak opravdu je. Orgán sociálně-právní ochrany dětí spadá pod město, které křičí.“ (Voleman, 2018)

Z článků je zřejmé, že za tuto situaci tedy může orgán sociálně-právní ochrany dětí, ale opět komentuji jako výše, že sociální pracovník není schopen tuto situaci reálně vyhodnotit.

3.1.4 DC1.3.: Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání přídatku na dítě.

K této problematice se příliš zdrojů nevyjadřuje. V některých člancích jsem se o ní dočetla pouze v souvislosti s nezjistitelnými příjmy. Tudíž dávku lze zneužít, tak, že některý ze členů

domácnosti pracuje načerno, nebo nemá žádné příjmy. Jelikož je tato dávka testovaná, tak je závislá na výši příjmu. Je zneužívána ze strany samoživitelek, ale samoživitelek pouze na papíře. Znamená to, že matky dětí dokládají stanovení vyživovací povinnosti otce dohodou o výživném a rozsudek soudu. Jako příjem rozhodný pro výpočet výše dávky dokládají pouze svůj příjem a výživné, které si pouze fiktivně stanovili s otcem dítěte. Ale prokázat takové samoživitelce, že s otcem svých dětí ve skutečnosti žije a že otec na chod domácnosti přispívá, je nemožné.

3.1.5 DC2: Identifikovat modely zneužívání dávek státní sociální podpory a dávek pěstounské péče.

Z přehledových studií jsem identifikovala tyto čtyři modely zneužití sociálních dávek, které se v různých zdrojích neustále opakují dokola. Může jít o odlišné případy, ale model zneužití je ve většině případů stejný.

1. Fiktivní pronajímání bytů členům rodiny

Tzn., že se v rámci jedné dané nemovitosti vyplácí i několik příspěvku na bydlení více členům z jedné rodiny, vlastníci nepřiznávají příjem z pronájmu a sami pak dávku pobírají.

2. Úmyslné navyšování nákladů na bydlení

Tzn., že příjemci si navýší zálohy na energie a tím se za prvé zvýší nárok na dávku a za druhé dostanou přeplatek od společnosti, která jim energie poskytuje.

3. Zatajování skutečných příjmů rodiny

Tzn., že příjemci zatajují skutečné příjmy pro nárok na dávku, aby jim dávka byla uznána.

4. Nezaopatřené dítě v péči prarodičů

Tzn., že děti jsou svěřeny do péče prarodičům, kteří by ale měly mít vyživovací povinnost a nepobírat dávky ještě v případě, kdy matka dětí s nimi žije v jedné domácnosti a z těchto dávek je také živena.

5. Sdělení nepravdivých údajů pro okruh společně posuzovaných lidí

Tzn., že partneři nepřiznají jejich skutečné soužití, a to z toho důvodu, aby na danou adresu, na kterou se čerpá dávka, byl pouze jeden příjem a tím dosáhli na dávku. Ve skutečnosti spolu, ale partneři žijí na stejném místě.

3.1.6 DC3: Zjistit, zda lze identifikovat rozdílné modely zneužívání dávek státní sociální podpory a dávek péčovské péče ze strany středních a nižších vrstev, a pokud ano, tak popsat rozdíly mezi těmito sociálními vrstvami.

Na tuto otázku odpovídá pouze výzkum Tomáše Sirovátky, který poukazuje na příjemce dávek sociální pomoci v České republice. Ukazuje se, že 80 procent příjemců dávek jsou domácnosti s nezaměstnaným členem a ve 30 procentech úplných domácností příjemců jsou nezaměstnaní oba partneři. Do problémových situací se dostávají nejčastěji rodiny, které měly nízký příjem už před čerpáním dávek a u nichž není dobrá vyhlídka na získání zaměstnání z důvodu nekvalifikace a vysokého podílu mladých lidí bez pracovních zkušeností. (Sirovátka, 2000) Také jsou tu často zmiňovány se spojitosti s tématem zneužívání sociálních dávek Romové, matky samoživitelky a určitá skupina lidí, kteří se rozhodli, že pracovat nebudou a pomoc státu berou jako samozřejmost a povinnost. U této skupiny uživatelů se stává, že jejich cílem jen plodit děti, aby měly vyšší dávky, bohužel dávky neputují tam, kam by měly a o dětem není zajištěná řádná výchova a péče. Z toho tedy plyne, že s přehledových studií se jedná ve většině případech o nižší sociální vrstvy, které prý dávky zneužívají.

4. VÝSLEDKY Z ROZHOVORŮ

V této kapitole se věnuji hledání odpovědí na dílčí výzkumné cíle, které následně interpretuji. Každý dílčí cíl rozpracuji do kapitol, kde nejprve popíši případ příjemce dané dávky, poté budu interpretovat odpovědi informantů z úřadů práce a pracovnice z OSPOD z oddělení dávek pěstounské péče, které doplním o jejich citace. Z odpovědí pracovníků se dají vytvářet další modely zneužití sociálních dávek. Následovat bude shrnutí odpovědí na dílčí výzkumné cíle doplněné o výsledky z přehledové studie vzorů, kterou jsem vypracovala v předchozí kapitole a na základě těchto zjištění identifikuji modely zneužití sociálních dávek.

4.1 DC1: Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání vybraných dávek státní sociální podpory a dávek pěstounské péče.

Tento dílčí cíl následně rozpracovávám do tří výzkumných cílů druhého řádu podle typů sociálních dávek. První je tedy příspěvek na bydlení, druhým jsou dávky pěstounské péče a třetím je přídavek na dítě.

4.1.1 DC1.1.: Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání příspěvku na bydlení.

Pomocí tohoto cíle jsem zjišťovala, jak probíhalo zneužití příspěvku na bydlení ze strany uživatele dávek a taky ze strany pracovníků úřadu práce. Příjemce jsem se dotazovala pomocí tazatelské otázky: „Jak si se dostala k příspěvku na bydlení?“ Protože je toto téma velice citlivé, jak jsem již jednou zmiňovala, tak jsem rozhovory nenahrávala a celý případ popisuji z výpovědí uživatele dávek. Uživatele dávky příspěvku na bydlení budu označovat pod zkratkou (UPB).

Uživatelka příspěvku na bydlení žila v neúplné rodině s matkou, sestrou a přítelem matky. Rodiče rozvedeni, otec žije sám. Matka nepracovala, pobírala sociální dávky. Otec pobíral příspěvek na péči, protože měl kdysi nehodu. Oba rodiče pracovali bez dohody, aby si k dávkám něco přivydělali. Samozřejmě nelegálně. Uživatelka se po vystudování základní

školy přihlásila na učební obor kuchař, číšník, který dostudovala a v osmnácti letech se přestěhovala od své rodiny a začala si pronajímat byt. Přihlásila se na další dva roky do školy na nástavbu, aby si dodělala maturitu. Jelikož informátorka žila v rodině, která pobírala sociální dávky, tak věděla, co musí splnit. Zažádala si o příspěvek na bydlení, který jí byl schválen. Uživatelka **bydlela v bytě s několika spolubydlicími, kteří zde ovšem nebyly hlášeny k trvalému pobytu**, tudíž je uživatelka ani nemusela vypisovat do tabulky, která je v žádosti o příspěvek na bydlení přímo pro ně. **Spolubydlicí v bytě ale bydleli a platili nájem i poplatky, které se k bytu vztahují.** Uživatelce se díky nájemnému od spolubydlicích pokryla většina nákladů na bydlení a příspěvek jí sloužil jako “kapesné”. Navíc informátorka dokládá každé čtvrtletí doklad o výši nákladů, který byl vyšší, než kdyby v něm uživatelka bydlela sama z důvodu větší spotřeby energií i vody.

Při studiu si uživatelka přivydělávala na brigádách přibližně 8 tisíc korun za měsíc. Samozřejmě bez dohody, aby jí byl příspěvek poskytnut. Když tento příjem vynásobíme koeficientem 0,30, tak je vyšší než částka normativních nákladů na bydlení. Uživatelka mi dokonce řekla, že přesto, že s rodiči nebydlí, tak ji finančně podporují každý měsíc. Když by měla informátorka přiznané všechny své příjmy, tak by to přibližně bylo 11 tisíc korun. **Tyto příjmy přiznané neměla**, a tudíž si k tomu přičetla přibližně 5 tisíc korun měsíčně. Uživatelky měsíční příjem dosahoval až 16 tisíc korun. Po ukončení nástavbového studia, které trvalo 2 roky, se uživatelka rozhodla jít na pomaturitní studium, aby mohla být další rok studentkou. Takže tyto procesy trvaly celé tři roky.

V odpovědi respondenta lze identifikovat hned několik způsobů zneužití příspěvku na bydlení. Podle mého názoru je to především to, že se uživatelka neprávem **finančně obohacovala, příspěvek na bydlení nepotřebovala a přeci si o něho žádala.** Její příjem byl vyšší než v rodinách z nižších vrstev, které musí žít nejenom sebe jako je tomu u uživatelky, ale i děti. Takže první způsob je **zatajení příjmů.** Jako další způsob zneužití bych identifikovala **nepřiznání spolubydlicích**, kteří platí nájem, ale nemají v bytě trvalé bydliště, tudíž to vypadá, že uživatelka platí celý nájem sama, a proto je schopna dosáhnout na příspěvek a dostat ho v plné výši. Podle informátorky č. 5 (15), která okomentovala můj případ, se nejedná o zneužití dávky. Podle ní by se jednalo o zneužití dávky jen v tom případě, kdyby **uživatel porušil zákon.** A to se v tomto případě nestalo, uživatelce žádná kontrola nepřišla, a tudíž nemusí lhát o spolubydlicích, kteří mají trvalé bydliště nahlášené jinde. Podvádí firma, která ji zaměstnává nelegálně bez dohody, a to by měl řešit inspektorát práce. U uživatelky se jedná o

zneužití pouze z morálního hlediska. Ale informátorkou č. 1 (I1) je tento případ vnímán jako finanční podvod, tudíž podle jejího názoru určitě můžeme hovořit o zneužití dávky.

Pracovníkům jsem se ptala na to, jakými způsoby probíhá zneužití příspěvku. Informátory z řad pracovníků budu označovat písmenem I a dále číslem informátora, aby bylo možné vidět, že odpovědi a názory pracovníků se mohou lišit. Velice často probíhá zneužití příspěvku na bydlení tím způsobem, že **partneři spolu nežijí pouze fiktivně. I2:** „*Jsme takhle měli, pán a paní, nejdřív to byli úplně cizí lidi, paní dostala nájemní smlouvu na domeček, celej malej domeček a nájemný bylo vyšší než celej domeček, nájem měla 18000 a příjem 15000, no a když už to takhle brala rok, tak ji říkám. A není vám divný, že vaše **náklady na bydlení, když pomíneme, že musíte něco jíst, jsou vyšší než ten příjem?** A ona koukala bez odpovědi, no a říká, mně dává maminka. A já jsem ji řekla, jestli ji to není blbý brát mamince z důchodu třeba 3–4 tisíce no a to normálně to pak tak dogradovalo, že nám zatajila, že se s tím majitelem vzala, to byly manželé no a přišla žádat znova. A já jí říkám: **to nemyslíte vážně, takže pán, co vám to pronajímá je váš manžel a chce po vás peníze, který ani nevyděláváte?** Vždyť to je na soud, to je otroctví no a ona pak přestala žádat a pak to teda i dali do zákona, ale procházelo ji to několik let, příspěvek na bydlení, kdy nájem byl vyšší než příjem prokazatelně.“*

Další způsob, jakým probíhá zneužití příspěvku na bydlení a je též velice častý je pochybná nájemní smlouva navýšení nákladů na byt, které ve skutečnosti ani neexistují, nebo jsou daleko nižší, než uživatele uvádějí na dokladu o výši nákladů na bydlení. Případ toho způsobu zneužití dávky popisuje **I1:** „*Lidi dodají pochybnou nájemní smlouvu, **platěj 15 tisíc za 20 metrů čtvrtečních.** Kde jsou sociálky? Na chodbě, pro všechny ty společný byty, jo a oni přijdou a Jana řekne: Je potřeba ten rozpis záloh, no a ted' to z nich taháš jak z chlupatý deky jo, prostě ty majitelé nedělají rozpis záloh, jako samozřejmě musí dělat nějaký vyúčtování, oni si tam **třeba naučtují údržbu společných prostor a ten barák je vybydlenej** jo, takže jaká údržba. Nebo třeba společnou elektriku, tzn. jako světla na chodbě. Tam žádný světla nejsou a ani revize na elektriku. Oni do toho bytu jdou a nemají tam elektriku. Ale SSP to neví, SSP to nezajímá, oni to řeší v kanceláři, to, co od nich dostanou na stůl, takže oni potřebují tu nájemní smlouvu, ten rozpis záloh, pokud to nemají tak mají peška a nebude se jim to započítávat a **ona jim nemůže vyhodnotit dávku.**“*

„*Ted' jsme zjistili, že mají skutečný předpis záloh, ale oni si **to navýšej, aby našetřili,** protože pak dostanou třeba 30 tisíc, takže si to navýšej, oni si to tam zadaj, že tohleto platěj, takže třeba z 1500 řeknou 3 tisíce že platěj, takže ji daj novej předpis a ona ho tam zadá, no a na konci roku z nich dostávat ty vyúčtování, oni je nakonec přinesou, tam vidíš **15 tisíc přeplatek***

a zálohy 1500 a pak už se s nima neprdí, zadá to tak jak to tam je a vyčíslí přeplatek jo, ale co si na nich vezmeš?“ Tento model vnímám jako opravdu problematický, a to z toho důvodu, že podle informátorů je velice častý a příjemci, kteří tento způsob čerpání příspěvku na bydlení provozují, se díky tomu dostanou do exekucí, pokud v nich už tedy nejsou. Podobný způsob popisuje taky informátorka č. 4. Popisují případ, kdy jeden uživatel radil starší paní, aby protopila co nejvíc, aby se jí navýšily výdaje a dostala větší příspěvek, jako to dělá on. Ale paní se snažila šetřit a skutečně dostala přeplatek a díky tomu měla menší příspěvek, a naopak ten co zbytečně plýtvat, tak dostal přidáno. **I4:** „*No oni jsou chytrý“*
„Je tady chlap, co si vydělá dva tisíce a má luxusní byt za patnáct tisíc a když mu nestačí peníze, tak mu to na hmotný nouzi ještě doplatíme. Tohle si normální lidi, co pracují, dovolit nemůžou.“ Tato odpověď spadá do doplatku na bydlení, který je pod hmotnou nouzí, ale velice mě zaujala a proto, ji zde cituji.

DC. 1.2.: Zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužití dávek pěstounské péče.

Pomocí toho cíle jsem zjišťovala, jak probíhalo zneužití dávek pěstounské péče ze strany uživatele dávek a taky ze strany pracovníků úřadu práce. Tento cíl bude obohacen o výpověď pracovníka ze sociálně-právní ochrany dětí z oddělení pěstounské péče. Uživatele dávky pěstounské péče budu označovat pod zkratkou (UPP).

Uživatelka žila celý život pouze s matkou. Matka si našla přítele, který ji ale později opustil. Matka se z toho psychicky zhroutila a přestala pracovat, nebyla tedy schopna uživit sebe a ani svou dceru, které bylo v té době patnáct let, a už bydlela se svým přítelem. Matka uživatelky se dostala do takové situace, že musela odejít na ubytovnu, kterou jí platil úřad práce. Jelikož ale nebylo studentce ještě osmnáct let, tak nemohla jít s matkou na ubytovnu a zůstala u svého přítele. Informátorka se dohodla se svou matkou a rodiči od přítele, že se stanou jejími pěstouny. Soud to odsouhlasil a uživatelka byla v pěstounské péči u rodičů jejího přítele a s matkou se nadále scházela. Pěstouni ovšem **měli nějaké exekuce, které se jim strhávali z odměny pěstouna.** Uživatelka bydlela nějakou dobu s přítelem sama a nějakou dobu s pěstouny. Od patnácti let informátorka vystřídalala **7 středních škol, protože ani jednu nebyla schopna dokončit anebo se přestěhovala.** Ve dvaceti letech se uživatelka rozešla s přítelem a našla si nového a nastěhovala se do jeho rodiny, která se o ni starala. S tímto přítelem se po dvou letech také rozešla a nastěhovala se ke své biologické matce, která si našla práci a byt a je schopna se uživit. Po celou tuto dobu je uživatelka v kontaktu více se svou **biologickou**

matkou než se svými pěstouny, se kterými udržuje kontakt jen z důvodu poskytnutí dávek. Po celou tuto dobu (osm let) uživatelka a její pěstouni **pobírají dávky pěstounské péče a zatajují skutečné bydliště uživatelky.** Nyní se informátorka přihlásila na obor prodavačka, aby měla alespoň výuční list, a žije v jedné domácnosti se svou biologickou matkou. Když jsem se informátorky zeptala na kontrolu v bydlišti, tak mi bylo řečeno, že pěstounka je šikovná a vždy si něco vymyslí. A jediné, co musí uživatelka splnit, aby jí dávka byla přidělena je jednou ročně doložit doklad o studiu. Informátorka pobírá přibližně devět let 7 tisíc korun měsíčně, přivydělá si na brigádách a školy také příliš nenavštěvuje, ale snaží se prodloužit studium do 26 let, aby jí a pěstounům chodily dávky.

Pěstounům chodí měsíčně 12 tisíc korun jako odměna pěstouna, k tomu ještě dostali 10 tisíc korun příspěvek při převzetí dítěte do péče.

Tento případ popisuje zneužití dávek pěstounské péče jak z obou stran příjemců dávek. Samozřejmě by se uživatelka nedostala ke svému příspěvku – úhrada na potřeby dítěte, bez pěstounů, ale tím, že uživatelka nesmyslně přechází z jedné střední školy na druhou, nepřiznává své skutečné bydliště, tak zneužívá dávek pěstounské péče stejně jako její pěstouni.

Jako první způsob zneužití dávky pěstounské péče identifikuji to, že pěstouni si vzali uživatelku do své péče z důvodu většího příjmu peněz.

Další způsob je neustálé přestupování na střední školy uživatelky. Uživatelka záměrně střídá střední školy, aby mohla být studentem do 26 let a pobírat dávky. **I4:** „*No jo, oni to potřebují doklepat do 26 let. Tady z toho nic nebude, my to vidíme, ty děti ani nedokončí vzdělání.*“

Jako podvod vnímám i zatajení skutečného bydliště ze strany UPP, ale i ze strany pěstounů. I5 se vyjadřuje k tomuto případu jako k podvodu, a to především z toho důvodu, že se jedná o zneužití zákona, protože v žádosti o dávky odměna pěstouna prohlašují, že se o dítě starají a děti nejsou v péči jiné osoby. Tudíž pěstouni lžou i případné kontrole. U tohoto případu, ale žádná kontrola nenastala. **I4:** „*Oni mají ohlašovací povinnost jednou za rok a stačí jim, když prohlásí, že žije s pěstounkou a tohleto, to by měl kontrolovat OSPOD od 18 let to my už nekontrolujeme.*“

Jaká je tedy skutečně kontrola pěstounů? Tato otázka mi byla zodpovězena pracovnící SPOD: „*Po zletilosti si úřad práce zavolá to dítě i pěstouny, kteří na čestný prohlášení prohlásí, že i nadále sdílejí společnou domácnost a pak už jenom nosí potvrzení o studiu a nikdo to nekontroluje. Tam není nikdo a úřad práce má čestný prohlášení a dál už to nikdo*

nekontroluje. “ A toto je jediná kontrola po zletilosti dítěte u pěstounských rodin, který ani nemusí tušit, kde dítě, o které by se měli starat, zrovna žije.

Pracovníků úřadu práce a pracovnice z OSPOD jsem se ptala na to, jakými způsoby probíhá zneužití dávek pěstounské péče. Podle jejich výpovědí je známý model zneužití dávky pěstounské péče stejný jako popisují v obsahové analýze. Podle I4 zneužití probíhá tak, že si **prarodiče** vezmou děti do pěstounské péče, pobírají dávky, matka žije s nimi a z dávek pěstounské péče žije celá rodina.

Zde použiji velice zajímavé výpovědi pracovnice ze sociálně-právní ochrany dětí, která má na starosti právě pěstounskou péči. Informátorka popisuje průběh zneužití dávky pěstounské péče tím způsobem, že pěstouni si dávku nezaslouží. **Nezaslouží si ji z důvodu toho, že o svěřené děti se nestarají, tak jak by měli, nebo se o ně nestarají vůbec.** Děti jsou po kriminálech, nechodí do školy a nemají adekvátní péči a jsou špatně vychovaní. Bohužel to nikoho nezajímá a pěstouni nemají motivaci se o děti starat a v pěstounské péči vidí snadný příjem peněz. Tento způsob vnímá informátorka jako zneužití dávky.

Pěstounská dávka může být zneužita i pěstouny, kteří mají exekuce, jak popisují výše, v případě uživatelky a jejich pěstounů. Pracovnice z oddělení dávek pěstounské péče popisuje zajímavý případ: *„Tyhle ty si zažádali o dávku na auto, nemají řidičák, dostali 200000 Kč a auto si samozřejmě nekoupili a teď to z nich úřad práce vymáhá. A pořád jsou pěstouni a pořád berou dávky. Mají obrovský dluhy a ty peníze, který dostanou, tak z nich mají minimum, protože to všechno seberou exekutoři, a ještě tam pak udělali tohleto, ale soud na to nereaguje a děti páchají trestnou činnost, soud to nezajímá.“* Tento případ vnímám jako velkou systémovou chybu, ať už ze strany úřadu práce, tak i oddělení sociálně-právní ochrany dětí, a především asi soudu.

Pracovnice popisuje i způsob, o kterém se zmiňuje informátorka č. 4, a to jsou prarodiče, jako velký problém ve svěřených dětech do pěstounské péče prarodičům vidí to, že prarodiče už nemají sílu na to se dětem věnovat na sto procent a výchovu nezvládají. *„Z mého pohledu by pěstounské dávky neměly být pro příbuzný, pro prarodiče by neměly být pěstounské dávky, ono je to na samém začátku, že soud by neměl rozhodnout, že se dítě svěřuje do pěstounské péče, protože to jsou prarodiče, mají vyživovací povinnost, je to rodina ježiši, široká rodina, tudíž by se ten prarodič měl úplně normálně, eticky řečeno, postarat se o své vnouče bez...nákejch..a nárokovat si dávky, který vycházej z těch jeho příjmů a ne dostat automaticky bez lustrace tady docela slušný peníze, to jako opravdu si myslím, že je systémová chyba, že to takhle je, myslím, že by to mělo být jinak.*

Takže já mám nálezu ústavního soudu, kterej na to právě poukazuje, že prarodiče mají tu morální povinnost, tu povinnost vyživovací a že by pěstounský dávky neměli nahrazovat tuto jejich povinnost, že když už teda dobře pěstounská péče, ale bez té odměny.

Bohužel občanský zákoník říká, že jestliže nelze stanovit výživné, dá se vždy pěstounská péče.

„My bychom odměnu pěstounovi prarodičům nejradši vůbec nedávali. Jenže nejhorší je, že se jim to nikam nezapočítá, ještě berou v plný palbě bydlení, protože odměna pěstouna se do příjmu nezapočítá.“

Tento model vnímám podle výpovědí všech informantů jako nejčastější zneužití dávek pěstounské péče, samozřejmě, že mohou být i prarodiče, kteří si odměnu opravdu zaslouží, ale z výpovědí všech informantů vyplývá, že je tomu spíše naopak.

DC1.3.: Zjistit, jakými způsoby probíhá zneužití přídatku na dítě.

Skrze tento cíl jsem chtěla zjistit způsoby, jakými probíhá zneužívání přídatku na dítě a z odpovědí informátorů najít další modely zneužití.

Informátor popisuje pobírání přídatku na dítě jeho rodiny. Matka je rozvedená, má dvě děti, na který jejich biologický otec neplatí alimenty. Matka si našla přítele, založila si **firmu, kterou ale nechala napsat na něho**. Ona je ve firmě zaměstnaná za minimální mzdu. V realitě je to přesně naopak, celý podnik řídí a vede uživatelka a její přítel tam pouze pracuje jako ostatní zaměstnanci. **Ale kdyby na sebe měla napsaný podnik, nemohla by čerpat přídatky na dítě za své dva syny. Tímto způsobem uživatelka čerpá dávky nejméně 10 let.** Uživatelka s přítelem vlastní dva rodinné domy a další majetek, který se ale u nároku na dávky státní sociální podpory neposuzuje.

U tohoto případu si pokládám otázku, proč uživatelka s takovým majetkem a příjmy (nepřiznanými) má potřebu žádat o přídatky na dítě, které v tomhle případě jsou za oba syny 1400 korun za měsíc. Co by tyto peníze znamenaly pro matku, která žije opravdu sama, je například na mateřské dovolené a nemá peníze na nájem ani na jídlo?

Bohužel toto je jeden z mnoho případů zneužívání přídatku na dítě tohoto typu. Zneužívají ho hlavně **podnikatelé, kteří zatajují příjmy**. Pro tyto podnikatelé většinou přídatky na dítě nic neznamená, myslím to tak, že nezmění jejich životní situaci. Ale matce, kterou jsem

zmiňovala výše, to může pokrýt náklady na plíny například. **I2:** „*Je divný, že ty podnikatele to berou, pro ně to nic není.*“

Informátorům z úřadů práce jsem pokládala otázku, jakými způsoby probíhá zneužití přídavku na dítě. Popisují mi podobné případy, které jsem zjistila já. **I4:** „*Nepřiznají příjmy, nebo nosej malý příjmy, ale my to vidíme, v čem přijedou a jak jsou oblíkaný*“ Z této výpovědi můžeme vidět, že pracovníci si všimají rozdílů mezi klienty i podle vzhledu a podle toho, jak jsou klienti obléknuti a upraveni si mohou udělat první úsudek o tom, jestli klient opravdu přiznává všechny své příjmy, nebo dávku zneužívá, protože ji ve skutečnosti nepotřebuje.

Informátorka popisuje případ pěstounů, kterým se pěstounské dávky nezapočítávají do příjmů. **I4:** „*A teď si vemte, to jsme tady tuhle řešili. Pěstounská rodina, 60 táců příjem a vejdou se tady do přídavku na dítě v pohodě, protože to se jim nezapočítá a pak rodina se třema dětma, kdy maj platy dvacet tisíc, děti na škole a oni se nevejdou a jak by jim ty přídavky pomohly, těm dětem. No a nevejdou se pár korunama a přijdou třeba o tři tisíce. No a tyhle ty se smějou všemu.*“ Tento případ je pro mě opravdu nepochopitelný a nevím, co na to napsat, asi by si měl udělat každý svou představu, o tom, jak funguje dávkový systém v České republice.

DC2: Identifikovat modely zneužívání dávek státní sociální podpory a dávek pěstounské péče.

Tento cíl se částečně prolíná s předchozími cíli, kde jsem zjišťovala průběh zneužití sociálních dávek, ale z výpovědí uživatelů dávek a informantů následně vyplynuly další modely, které v této kapitole přehledně popíší podle typu dávky.

Příspěvek na bydlení

1. Z výpovědí informantů je u příspěvku na bydlení velice častý model zneužití takový, že členové rodiny, mají nahlášený trvalý pobyt jinde než zbytek členů rodiny, tak aby se snížily příjmy na dané trvalé bydliště a například aby manželka mohla čerpat příspěvek na bydlení. Ve skutečnosti, ale byt obývají všichni členové rodiny. Takže první model zneužívání příspěvku na bydlení se týká skutečného soužití.

2. Dalším častým modelem, který popisuje uživatel příspěvku na bydlení je nepřiznání dalších nájemníků ve společném bytě. Tento model mohu identifikovat možná i jako zatajení skutečných příjmů, potom by se dalo mluvit už o podvodu, protože uživatelka, která si žádala o příspěvek na bydlení, zatajuje hned několik příjmů a tím nejdůležitějším je nájem od ostatních nájemníků, kteří s ní bydlí v jednom bytě, ale trvalé bydliště mají napsané u svých rodičů.
3. Třetím modelem zneužití příspěvku na bydlení je záměrné navyšování záloh. Uživatelé do nákladů píší větší zálohy na energii, než jaké jsou skutečně a na konci roku je jim vyčíslen přeplatek, který když přiznají, tak musí vrátit, ale to už třeba nemají z čeho, anebo se raději odstěhují.

Dávky pěstounské péče

4. Z rozhovoru s uživatelkou identifikuji jako model zneužití dávek pěstounské péče to, že ona i její pěstouni zatajují skutečné soužití. To, že uživatelka několik let bydlí v jiných domácnostech a pěstouni se o ní nestarají, tudíž na odměnu pěstouna nemají nárok.
5. Dalším modelem je prodlužování studia, s tímto způsobem se setkávají i pracovníci úřadu práce, kteří tvrdí, že nezaopatřené děti prodluží co nejdéle studium, aby jim i jejich pěstounům chodily dávky, ale ve většině případech školy vůbec nedostudují.
6. Jako závažné zneužití dávky vidí především pracovnice OSPOD to, že jsou pěstouni prarodiče. Je to podle ní velice častý případ a dávka je zneužita tím způsobem, že prarodiče si berou dítě do péče jen z důvodu dávky, ale biologičtí rodiče dětí žijí s nimi v jednom bytě a z dávky žije celá rodina.
7. Nedostatečná péče o svěřené dítě souvisí i s modelem č. 6, protože je to právě u prarodičů, kteří už nestačí na výchovu dítěte, a tudíž nemohou dítěti poskytnout adekvátní výchovu a děti jsou zanedbané, neprospívají ve škole, a tudíž si pěstouni dávku nezaslouží. Samozřejmě to takto nefunguje jen u prarodičů, takovýchto pěstounů, kteří si děti berou jen kvůli dávce je podle rozhovorů mnoho.

Přídavek na dítě

8. Model, který se prolíná všemi testovanými dávkami, je zatajování skutečných příjmů. Tento model můžeme vidět i u příspěvku na bydlení, ale myslím si, že častější je určité u zneužívání přídavku na dítě. Příjemci dávek přídavku na dítě jsou buďto majiteli firem, nebo zaměstnanci, kteří dostávají výplatu na ruku a pracují na černo, tudíž nemají nikde uvedené příjmy.

DC3: Zjistit, zda lze identifikovat rozdílné modely zneužívání dávek státní sociální podpory a dávek pěstounské péče ze strany středních a nižších vrstev, a pokud ano, tak popsat rozdíly mezi těmito sociálními vrstvami.

Za pomoci toho cíle jsem zjišťovala ze strany pracovníků úřadu práce, jestli vnímají nějaké rozdíly mezi příjemci sociálních dávek a pokud ano, tak jaké to jsou rozdíly. Tento cíl jsem volila hlavně z toho důvodu, že uživatelé dávek, jejichž případy popisuji, jsou příjemci dávek ze střední vrstvy a podle mého názoru by se bez dávky obešly a naopak ti, kteří dávku opravdu potřebují a jsou poctiví, tak na ni kvůli pár korunám nedosáhnou. Pracovníků jsem se ptala pomocí této otázky: *Jaké vnímáte rozdíly mezi uživateli vybraných dávek? Konkrétně jejich sociální zařazení.* Někteří informátoři rozdíly vnímají. Informátorka č. 2 popisuje přímo situaci, kvůli které jsem tento cíl práce volila. **I2:** *„Klienti, kteří nejsou nejspodnější vrstvou, tak to postaví na tom, že ten zákon znají tak dokonale, že v něm dokáží najít ty klíčky. Studentama počínaje a musí dodržet spoustu věcí, aby na ty dávky dosáhl.“* Zde můžeme vidět, že I2 rozdíly mezi příjemci a jejich sociálním zařazením velmi dobře vnímá.

Informátorka č. 1 popisuje dvě skupiny příjemců dávek, jak je ona sama vnímá. *„Jsou dvě skupiny, za prvé jsou to sociálové, kteří pracují na černo a nechtějí být nikde vázaní, nemají žádné návyky a nikdy je nepřijmou, neustále se stěhují do starých bytů v dezolátním stavu.“* Takto uživatelka popisuje první skupinu uživatelů dávek a takto druhou skupinu: *„Ti, kteří dávky opravdu potřebují, většinou si nesou defekt z minulosti. Například týrané manželky, děti z děčáku. Nemají žádný režim, nedoloží potřebné dokumenty a dávka jim je snižena a dostávají se do další dluhové pasti. U těchto lidí, je potřeba řešit aktuální problém. Potřebují kalendář, kde přesně budou mít zapsané kdy, kam mají přijít. Musí řešit věci ze dne na den.“*

Další informátorka také rozdíl mezi příjemci dávek: „*Do dávek se vejdou podnikatelé a cikáni, tuhle si přijela pro dávky mercedesem, za dvě minuty, než se mělo zavírat, aby ji nikdo nevěděl, to by bylo trapný.*“

Podle informátorky je problém u některých příjemců dávek, že jim dávka vlastně vůbec nepomůže, nevyřeší žádný problém a jejich cílem je pouze to, aby se státu dostali co nejvíc peněz. Takto komentovala tyto uživatele: „*Ber všechno, dokud dávaj.*“

Z rozhovorů vyplývá, že se pracovníci setkávají s různými sociálními vrstvami a vnímají mezi nimi rozdíly. Jejich názory, ale nejdou přímo kategorizovat a to z toho důvodů, že každá pracovnice má různé názory a každé z nich se liší. Důležité ale je, že rozdíly tam určitě vidí, ale nejsem úplně schopna z těchto výsledků identifikovat rozdílné modely zneužití na základě sociálního zařazení.

4.1. Shrnutí praktické části

Hlavním cílem práce bylo zjistit způsoby, jakými může probíhat zneužívání vybraných dávek státní sociální podpory a dávek péčovské péče a na jejich základě identifikovat modely jejich zneužívání. Zajímala jsem se o to, jakými způsoby jsou zneužívány sociální dávky a na základě přehledové studie, výpovědí uživatelů dávek a pracovníků úřadu práce jsem identifikovala několik modelů zneužívání dávek. Z přehledové studie jsem se snažila získat již známé modely, o kterých se často diskutuje. Přehledová studie mi poskytla podklad pro samotný výzkum. Od vybraných uživatelů dávek jsem získala informace týkající se průběhu pobírání dané dávky. Informátoři reagovali na příběhy uživatelů a popsali i jejich zkušenosti se zneužíváním sociálních dávek. Ze všech třech informačních zdrojů jsem identifikovala hned několik modelů a u všech se značná část shodovala.

Dílčím cílem 1 bylo zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužívání vybraných dávek státní sociální podpory a dávek péčovské péče. Z literatury, ze které jsem čerpala, jsem zjistila, že téma zneužívání sociálních dávek je velmi oblíbené u politiků. O tomto tématu mluví hlavně z toho důvodu, aby zapůsobili na velkou část obyvatelstva, která si myslí, že dávky jsou zneužívány. Články nepopírají zneužívání sociálních dávek, ale částka, která je zneužívána není pro státní český rozpočet, tak vysoká, aby se musel změnit například celý systém vyplácení sociálních dávek. Největší částky jdou totiž na příspěvek na péči a na rodičovský příspěvek, u kterého je skoro nemožné podvádět. U příspěvku na péči si myslím, že je tomu naopak. Z debat, které jsem vedla s pracovníky různých institucí, plyne, že příspěvek na péči je zneužitelný celkem snadno, ale o tom bohužel má práce není. Avšak mně v této práci nešlo o to, jak je částka zanedbatelná v poměru se státním rozpočtem, ale o to, že dávky čerpají lidé, kteří si ji nezaslouží a nemají na ni nárok. Jak už bylo zmíněno, tak jsem typy dávek vybírala podle uživatelů, kteří dávky pobírají. Uživatelé jsem znala osobně a věděla jsem, že mi poskytnou rozhovory. Z toho důvodu jsem nevolila jiné typy dávek, protože by bylo velice obtížné najít další příjemce dávek, kteří mi budou vyprávět o průběhu zneužití dávky. Tento cíl jsem tedy rozdělila do tří cílů druhého řádu, aby byly odpovědi přehlednější.

Dílčím cílem 1.1 bylo zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužití příspěvku na bydlení. Je až šokující kolik způsobů zneužití jsem u této dávky zjistila. Z přehledové studie vyplývá, že příspěvek na bydlení je velice problematická dávka a samotný výzkum toto tvrzení potvrzuje. Uživatelé této dávky podvádí hlavně v nenahlášení členů rodiny, kteří s nimi žijí na jednom místě (v jednom bytě, domě), ale trvalé bydliště mají nahlášeno jinde. Z tohoto typu

zneužití plyne to, že by se u příspěvku na bydlení mělo zkoumat hlavně skutečné soužití osob. Podle informací, které jsem zjišťovala v rámci mého výzkumu, byl navržen zákon o skutečném soužití, ale zatím nevyšel v platnost. Tento typ zneužívání praktikovala i uživatelka, o které píše, jen s tím rozdílem, že v bytě měla nájemníky, kteří ji platili nájem, ale trvalé bydliště měli jinde. Takže se též jedná o skutečné soužití. Podle mého názoru by se tímto zákonem dalo do jisté míry zamezit zneužití této dávky. Dalším zjištěním u této dávky bylo navyšování záloh na energie a nepřiznání vráceného přeplatku, v přehledové studii jsem uvedla příklad tohoto průběhu zneužití, kde se jednalo o trestný čin. Informátoři o tomto typu mluví též jako o časté praktice, se kterou se setkali a museli ji řešit, ale problémem je, že když tato situace nastane a klient by měl přeplatek vrátit, tak stejně nemá z čeho a dostává se do dalších dluhových pastí. Stejně tomu je tak i v případě, že přeplatek přizná a buď se mu tím sníží dávka na bydlení, anebo se na ni nedostane. Zde se jedná o stejnou situaci, klient nemá na nájem a přijde o přístřeší. Tento způsob je celkem riskantní, protože vás může dostat od zadlužení až do vězení. Myslím, že příspěvek na bydlení by měl být poskytnut hlavně seniorům a například studentům na vysoké škole, kteří chtějí opravdu studovat a dosáhnout lepšího vzdělání, ale nemohou si oni ani jejich rodiče dovolit vysoké nájem ve velkých městech, kde se vysoké školy nachází. V přehledové studii můžeme vidět tiskovou zprávu, právě kvůli revizi dávek, která by měla zamezit jejímu zneužívání, tak uvidíme, jaké cílové skupiny se tato revize dotkne.

Dílčím cílem 1.2 bylo zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužití dávek pěstounské péče. U této dávky je to podle přehledové studie i informátorů jasný případ, svěřením dětí do pěstounské péče prarodičům. Ono se není čemu divit, protože ze zákonného hlediska se nejedná o podvod a uživatelům nehrozí trestní stíhání, jako by tomu mohlo u případu uživatele, který jsem zjistila. Tam podvádí jak pěstouni, tak uživatelka, která spolu s pěstounkou nepřizná skutečné bydliště, výchovu a výživu dítěte. Myslím si, že by tomu bylo jinak, kdyby dávky pobírala například jen pěstounka, ale takhle je to zatím výhodné pro obě dvě strany. Bohužel od zletilosti dítěte není nastavena kontrola a uživatele stačí jednou za rok doložit potvrzení o studiu. S prodlužováním studia u dětí se často setkávají i pracovníci úřadu práce, kteří tvrdí, že tyto děti ve většině případů ani nedostudují a když už nárok na dávku nemají, tak školy zanechají. Tady nedokážu ale pochopit, že úřadům práce není divné, že uživatelka neustále přestupuje ze středních škol. Kdyby se tento případ opakoval 2 – 3 x, tak bych to možná ještě pochopila, ale to, že uživatelka vystřídá například 6 středních škol a ani jednu z nich nedostuduje, by mělo být už podezřelé. V tomto případě bych uživatelku nenazvala jako nezaopatřené dítě, protože podle jejich výpovědí usuzuji, že se její aktivita nevztahuje ke vzdělávání, resp. na přípravu jejího budoucího povolání.

Dílčím cílem 1.3 bylo zjistit, jakými způsoby může probíhat zneužití přídatku na dítě. Tady je to celkem jasné, u tohoto cíle se odpovědi celkem dost shodovaly. Zde se jedná o zneužívání ze strany živnostníků, kteří nepřiznávají své příjmy a u zaměstnanců firem, kteří pracují načerno, anebo načerno dostávají část výplaty.

Druhým cílem DC2 bylo identifikovat modely zneužití dávek státní sociální podpory a dávek péstounské péče. Zde bylo velice zajímavé sledovat to, jak se shodují modely z přehledové studie a modely ze samotného výzkumu. Z výzkumu jsem identifikovala více modelů než z přehledové studie. Je to ale z toho důvodu, že přehledová studie není příliš rozsáhlá, co se týče modelů zneužívání. Když jsem vypracovávala přehledovou studii, tak jsem netušila, kolik modelů zneužití získám ze samotných rozhovorů. Z přehledové studie jsem identifikovala těchto pět modelů zneužití:

1. Fiktivní pronajímání bytů členům rodiny
2. Úmyslné navyšování nákladů na bydlení
3. Zatajování skutečných příjmů rodiny
4. Nezaopatřené dítě v péči prarodičů
5. Sdělení nepravdivých údajů pro okruh společně posuzovaných lidí

Všech těchto pět můžeme najít v analýze výsledků z rozhovorů. Prolínají se skutečnými případy, které popisují příjemci dávek, nebo uživatelé, kteří mi poskytnuli rozhovor. Z těchto pěti modelů můžeme vidět, že první dva se vztahují na příspěvek na bydlení, třetí k přídatku na dítě, ale i k příspěvku na bydlení, čtvrtý k dávkám péstounské péče a pátý k příspěvku na bydlení i přídatku na dítě.

Poslední cílem bylo zjistit, zda lze identifikovat rozdílné modely zneužívání dávek státní sociální podpory a dávek péstounské péče ze strany středních a nižších vrstev, a pokud ano, tak popsat rozdíly mezi těmito sociálními vrstvami. Myslím, že tento cíl byl naplněn přibližně z padesáti procent. Nejsm si jistá, jestli lze identifikovat rozdílné modely mezi sociálními vrstvami, ale výsledky výzkumu ukazují, že pracovnice úřadů popisují několik skupin příjemců, kteří pro dávky chodí. Jsou to skupiny, které přesně vědí, kdy a kde a jakou dávku čerpat, to jsem skupiny většinou ze středních nižších anebo středních vrstev (živnostníci, studenti), do této skupiny řadím příjemce, kteří mi poskytovali rozhovor. Do další bych zařadila Romy a skupinu lidí, o kterých hovořila informátorka 1, konkrétně, že to jsou lidé, kteří pracovat nechtějí a nikdy nebudou. Nejenom tato skupina uživatelů buduje stejný přístup k práci a

k systému svým dětem, tomuto tvrzení přispívá výpověď jedné z informátorek: „*Nám už tady roste třetí generace, která makat nebude, a většinou to jsou Romové.*“

Důvod, proč jsem si toto téma vybrala, byl, že mě znepokojuje fakt, že dávky čerpají lidi, kteří je nepotřebují. Dávky by měli směřovat těm, kteří se opravdu ocitli ve špatné životní situaci a přijetím dávky se situace zlepší, anebo vyřeší.

Závěr a diskuze

Teoretická část práce ukazuje nastavení sociálního zabezpečení České republiky, popisuje dávkový systém, který je tématem práce. V praktické části už můžeme vidět, jak se dá tento dávkový systém snadno zneužít, v přehledových studiích na případy zneužití poukazují statistiky, politici a autoři, kteří se touto problematikou někdy zabývali. Přehledová studie se od výsledků z rozhovorů nikterak zásadně neliší. Výpovědi informátorů případy z analýzy potvrzují a popisují nové modely zneužití sociálních dávek.

Po vyslechnutí příběhů uživatelů dávek jsem byla velice překvapená z toho, co je člověk schopen udělat pro příjem určité dávky. Protože jsem nikdy před tím neměla žádnou zkušenost se sociálními dávkami, a už vůbec ne s jejich zneužíváním, tak jsem nevěřila, kolik způsobů zneužití dávek vůbec existuje. A to podotýkám, že se v práci zaměřuji pouze na tři dávky. Rozhovory s pracovníky poukazují na velké množství případů zneužití dávek. Důležité je, že u těchto modelů je zapotřebí rozlišovat morální rovinu a zákonnou rovinu zneužití. Morální rovinou mám na mysli případy, kdy uživatel čerpá dávku, na kterou by správně neměl mít nárok, a přitom ale neporušuje žádný zákon. Tzn., že by si měl příjemci uvědomit své morální hodnoty a nežádat si peníze, které si nezaslouží. Morální rovinu můžeme vidět v případě uživatele, který pobírá příspěvek na bydlení, kde nepřiznává osoby, které v bytě bydlí. Zákonná rovina se týká případů zneužití dávek péčovské péče, kde uživatelky lžou příslušným orgánům o skutečném bydlišti nezaopatřeného dítěte a tím porušují zákon.

V teoretické části Lánský poukazuje na dvě situace zneužití dávek, kterými pro připomenutí jsou, že žádná pojistná událost nenastala a dávku někdo získal vysloveným podvodem, nepotřeboval žádnou státní pomoc, nebo událost nastala, ale v menším rozsahu, nebo dávka nebyla použita pro daný účel. Toto můžeme identifikovat jako určité modely zneužití sociálních dávek, výsledky z obou výzkumů popisují tyto situace konkrétně. Teoretická část dále poukazuje na nedůležitost tématu zneužívání sociálních dávek, a to hlavně z důvodu malých částek, které by mohly být zneužívány. Samozřejmě, že přesné statistiky o zneužívání sociálních dávek neexistují. V této práci se ale nevěnuji tomu, jak a pro koho je částka podstatná, ale tomu, kam až jsou uživatelé schopni zajít pro to, aby dávku získaly a tomu, jak určité dávky dosáhnou.

Sociální dávky jsou zneužívány a zneužívaná budou, dávkový systém je totiž otevřený téměř všem a ten kdo dávku chce, tak ji získá i když musí v některých případech obejít zákon. Uživatelé dávek jsou schopni pro dávku udělat téměř nemožné, a ve většině případu se jim dávku podaří získat. I kvůli těmto případům je na uživatele, kteří dávku opravdu potřebují nahlíženo jako na „sociály“ a „lenochy“ a „zneužívače“. A někteří už jen z tohoto důvodu pro dávku nejdou, nechtějí spadat do této skupiny. Kde je tedy ale problém? Je to systémová chyba? Dalo by se tomu nějak předejít? Je toto téma důležité, či nikoliv?

Na závěr bych chtěla citovat jednu z pracovnic Úřadu práce ČR: „*My tu máme slepce, který si čte časopis.*“

Seznam použitých zdrojů

Zákony:

zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 48/ 1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů

Zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu

Knihy:

Bickovska, Anna. 2018. Reasons that Stops Long-Term Unemployed Social Benefits Receivers from Returning into Labour Market. *Proceedings of the International Scientific Conference 'Rural Environment, Education. Personality'* [online] vol. 11, p. 339-343

Bubleová, Věduna, Alena Vávrová a kol. 2009. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha

Červenková, Helena. 1995. *Státní sociální podpora, Právní rádce*, č.7,s.48.

Halířová, Gabriela. 2018. *Praktikum z práva sociálního zabezpečení*. Praha: Leges, Kapitola 7, Státní sociální podpora, s. 133-146.

Chvátalová, Iva. 2018. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Kapitola 8, Státní sociální podpora, s. 179-208.

Keller, Jan. 2012. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Sociologické nakladatelství

Keller, Jan. 2010. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Lánský, Ondřej. 2012. *Kdo zneužívá sociální dávky? Privatizace státu: dopady škrtnů v sociální oblasti. Pražská škola alternativ – Sborník 04*. Ekunemická akademie Praha.

Matoušek, Oldřich. 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. *Sociální ochrana.*, s.236

Mertl, Jiří. 2015. *Přerozdělování welfare: nástroj pomoci nebo kontroly?* Západočeská univerzita v Plzni.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2005. *Státní sociální podpora. Stručný průvodce dávkami státní sociální podpory*. Praha.

Pazlarová, Hana. 2016. *Pěstounská péče*. Praha

Průša, Ladislav, Petr Víšek a Robert Jahoda. 2014. *Alchymie nepojistných sociálních dávek*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer

Štangová, Věra, Roman Lang a kol. 2018. *Právo sociálního zabezpečení v bodech s příklady*. Plzeň

Internetové stránky:

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. MPSV: ©2019 [cit. 19.7.2019]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/>

Český statistický úřad [online]. CZSO: ©2019 [cit. 19.7. 2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

Úřad práce České republiky [online]. 2019. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/upcr>

Články:

Adámková, Michaela. Česká města se pustila do boje proti byznysu s chudobou. *Veřejná správa: týdeník vlády České republiky*. 2018, roč. 29, č. 2, s. 6-9.

Angermannová, Andrea. 2019. *Stát podporuje lenost a zneužívání dávek, říká šéfka ústecké sociálky*. *Idnes.cz/Zpravodajství*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/vedouci-socialniho-odboru-usti-magistrat-ivana-stastna-socialni-davky-rozhovor-ministerstvo-prace-a.A190712_488685_usti-zpravy_pakr

Břešťan, Robert. Zneužívání sociálních dávek v Česku. Zanedbatelné, navzdory tomu, co opakuje Babiš. In: *Hlidacipes.org* [online]. 2019, č. 84 (25.03.2019) [cit. 2019-05-17]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/zneuzivani-socialnich-davek-v-cesku-zanedbatelne-navzdory-tomu-co-opakuje-babis/>

Křístek, Adam. Nárok na dávky pěstounské péče při svěřením dítěte do péče jiného člověka s odkazem pouze na § 953 OZ (1.). *Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví: rodinné právo*. 2016, roč. 18, č. 3, s. 11-15

Knitl, Martin. 2018. *Úřad práce dál prověřuje vyplácení dávek. Podvádí se hlavně kvůli bydlení a živobytí*. *Český rozhlas*. Dostupné z: <https://ostrava.rozhlas.cz/urad-prace-dal-proveruje-vyplaceni-davek-podvadi-se-hlavne-kvuli-bydleni-a-7159838>

Vlková, Jitka. 2018. Dávky na bydlení se zneužívají, jejich osekání však narazilo. *Idnes.cz/Zpravodajství*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/socialni-davky-bydleni-zneuzivani.A180615_132823_ekonomika_ane

Sirovátka, Tomáš. 2000. *Sociální dávky a jejich příjemci: „na sociální trampolíně“, nebo ve slepé uličce?* *Sociologický časopis*. Vol. 36 (No.2: 181-199)

Důvodová zpráva k zákonu č. 117/1995 Sb., obecná část.

Tisková zpráva, 5.3. 2019. Ministerstvo práce a sociálních věcí.